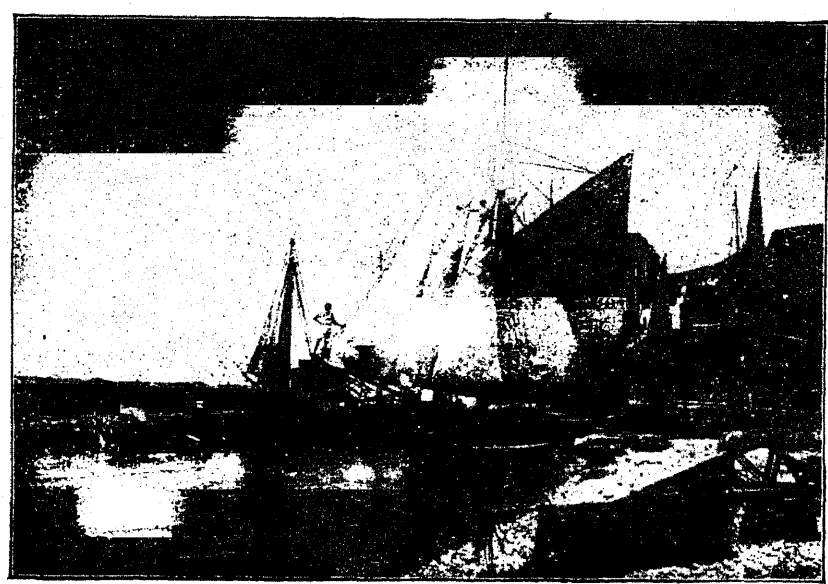

HIND
40
SENTI

ROMAAN

No

8

Kevad merel.

AR
Fr. A. Krootzwaldi nico.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu
SP
7594

KIRJASTUS-OSAÜHISUS „ARENG“
TALLINN, 1932. A. XI. AASTAKÄIK.

ROMAAN Nr. 8

SISU:

Kes on meie parimad sõbrad?
W. Marken: Raadiomees.
Edward Welle-Strand: Rataste all.
Guy de Maupassant: Julie Romain.
P. Grünfeldt: Ei ülevamat leidu.
Leili Vaaldemägi: Haua saladus.
Hilda Kain: Valged roosid.
Arnold Liiv: Hälli juures.
Nemirovitsh-Dantshenko: Päästja
ingel.
J. Kalnoki: Kurg ja harakas.
Jakob Liiv: kikkus.
A. P. Hangevald: Hoiatus.
Thea von Harbou: Kes meie järel
tulevad.
Tött ja nalja.

Romaan'i

tellimishinnad:

12 kuud (24 nr-t)	Kr.	7.50
9 " (18 ")	"	6.—
6 " (12 ")	"	4.—
3 " (6 ")	"	2.—
2 " (4 ")	"	1.50
1 " (2 ")	"	—80
Üksiknumber	"	—40

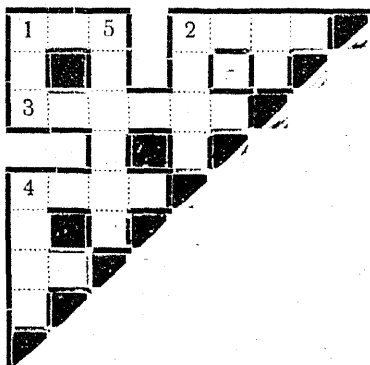
„ROMAAN'i“ talitus

Tallinn, Vene tän. 13,
telefon 437-18.

Nurk ristsõnademõistus

Nr. 8 (242).

Seadnud: Em. Gutmann.

Sõnade tähendus:

Vasemalt paremale:

1. Koht.
2. Taim.
3. Nõnda.
4. Vaba.

Ülalt alla:

1. Autu vastand.
5. Kasvataja aias.
2. Kasvatuse tulemus.
4. Veeõstmise vahend.

On sõnad õieti loetud, annavad lõputähed lugedes
altülesse diagonaali mööda kiise villa nime.

Lahendus ilmub Roman nr. 10 (244).

„Romaan“

on põnevam, kaunim ja
tuumakam ajakiri Eestis.

Romaan

Nr. 8 (242)

Aprill 1932

XI. aastakäik.

Kes on meie parimad sõbrad.

Ajad on rasked ja pahad. Puudub mitte ainult raha, puudub ka helevus rõõmuks. Selgi, kel süüa on, paisub leib suus, kui ta mõtleb puudustkannatajaille ja nälgijaille. Igal pool räägitakse ainult kurba juttu. Kuhu põgeneda selle eest?

Hävinematult elab meis kõigis peale usu veel teine püha varjupaik: kunst! Sügavamaale kui muidu vajub haige hing muusika saladustesse, sügavamini haarab meie hinge tänapäev ilus pilt kui varem. Aga kõige ustavamad sõbrad ja lohutajad on tänapäev nagu kõigil hädaaegadel r a a m a t u d ning korralikud, mitte kõmule ehitatud ajakirjad.

Seal avanevad luule kuldväravad, sealt kostab saagade imeallika kohin ja vulin, seal elab meie hing teist, õnnelikumat elu jutustuste kujudes — jah, isegi kurbade huuled avanevad rõõmsaks naeratuseks. Me titleme: inimene s ü v e n e b raamatusse.

Õndsad ja rahurikkad on tunnid raamatute juures! Nii pime ei ole ükski tuba, et ta ei valgeneks raamatu valgusest; nii külm pole ükski kolle, et raamatu tuli teda jälle ei paneks helkima. Istudes kõige mugavamal toolil võtame raamatu või ajakirja kätte, silitame teda õrnasti, sirvime ta lehekülgi, et tunda temast juba vaikset eelrõõmu. Võib olla ootame me ka armast naist või lapsi, et neile ette lugeda. Ja siis kaob hall, kare maailm meie ümbert, me oleme astunud ilusasse võluaeda, kus lilled ial ei närtsi; me viibime varakambris ja silmitses kalleid aardeid, mida vargad ei saa varastada ega rooste rikkuda.

Muidugi tuleb õiget lugemist alles õppida. Pikkamisi ja nautivalt nagu peene maitsega inimesed, mitte aga aplasti ja kiiresti nagu õgijad, peame asuma selle laua juurde. Oieti tunneb lugemise õilsamat kunsti alles see, kes nagu vana prantsuse uurija Littré

on arusaamisele jõudnud: Je ne lis plus, je relis. Tõesti, temal on õigus: Mina ei loe enam, — ma loen uuesti! Alles uuel lugemisel avastub väärtuslik teos täiesti, ja ülaruste raamatute kindlaim tundemärk on see, et nad teistkordsel lugemisel on igavad. On väga tark sõna, kui öeldakse: Raamat, mis ei vääri kaht korda lugemist, ei vääri ühtki lugemist!

Ja siis: ärge lugege selleks, et võiksite loetu üle kaasa rääkida, kõige esmalt aga: anduge heale raamatule tähtlikult ja lahekesti. Macaulay arvas, raamatuid ei pea lugema selleks, et uskuda või vastu rääkida, vaid selleks, et proovida, mida just see raamat meile võib anda. Ainult nii saavutame üleoleva vabaduse raamatu vastu, et me teda mitte nii tumedas usus ei kuulaks, kui kommunist oma ajalehte, vaid isetahtlikus anduvuses. Nimelt võib igast raamatust ja korralikust ajakirjast ammutada tarkust ja rõõmu. Häid raamatuid armastab inimene, viletsad huvitavad teda vaid oma huvitava tageduse pärast.

Kui mõtleme õnnele, mis näiteks Dickens'i Copperfield maailmas on loonud, kui mõtleme, kuipalju miljoni inimest Dumas Krahy Monte Kristo läbi on põnevust tunda saanud, kuipalju inimesi veel tänapäevgi kirjannikkude poolt tõstetakse argipäeva muredest kõrgemale, siis tahaks uskuda, et head raamatud ja ajakirjad on paremad ja tähtsamad kui kõik poliitilised, sotsiaalsed ja majanduslised abinõud. Sest raamatutes peitub võlu, mis on võrratu ja mõjuv. Raamatud on ustavaimaid lohutajad ja parimad sõbrad kui inimesed; sest nad räägivad ainult siis, kui meie tahame, ja vaikivad, kui meil midagi muud ees on. Nad alati annavad ja ei nõua kunagi midagi. Neil on palju kannatust, nad võivad oodata aastaid ja aastakümneid, ilma et nende mõtted muu-

tuksid mõrudamaks ja nende tunded jahtuksid. Nad ei vanane, ei tunne tujusid, neil on meie jaoks alati aega, kui nende juurde tuleme. Raamatutes ja ajakirjades on igal inimesel võimalus oma ja kõigi teiste rahvaste kõrgemate vaimudega läbi käia. Maailma tarkus kaoks, kui kaoksid raamatud, aga ka kõik maailma ilu elab oma kõrgeimat ja vaimlikumat elu vaikse raamatu lehekülgedel. Õige ülikool ja õige algkool

peitub meie päevil raamatukogus. Raamat on targeimad raugad, vapraimad mehed, emalikumad naised ja kõige õrnemad ja kaunimad neiud. Kel on hea raamatukogu, ei vaja enam palju inimeste seltsi. Ka ajakiri „Romaan“ on selline seltsiline, kes omanikule võib avada maailma kirjanduse allikad, kust igaüks võib kustutada oma janu. Soovime siis, et laiad rahvahulgas temas oma janu kustutaksid.

Raadio-mees.

Saksa-kirjanik **V. Markeni** romaan

8

Aga tütar kaitses end kirklikult.

Tema sõnad tegid Dariusele haiget, nii palju pilget ja põlgust peitus neis. Kuidas võis üks naine nii valjult kohut mõista oma laste isa peale, mehe peale, keda armastas ja kes tema pärast oli võidelnud.

Kas võis see olla armastus, mis äkki tühise asja pärast muutus vihaks?

Ja esimest korda jäi Darius oma südames kurvaks ja kahtlaseks. Laste saatust seisis tal südames. Need ei unustanud. Iga päev küsisid nad isa järele. Ikka jälle pidi ta neid lohutama, ja see oli tal raske.

„Kas sa siis ei näe, kuidas lapsed kannatavad?“ küsis ta tütrelt.

„Küll nad unustavad!“ ütles proua Ingrid karedasti „Neil ei puudu midagi. Nad on minu lapsed! Mina sünnitasin nad! Ja ma armastan neid!“

„Sellest ei ole ometi veel küllalt. Vaata poissi, see ei ole enam sama rõõmus kui enne — tema igatsus hoiab kinni isast! Ära lase poisil hukkuda!“

Nendele sõnadele ei vastanud tütar enam midagi. —

Rainer tegutses helifilmis ja tema kõrval, ühes suure Barrysega, ka Age Börne. Selle oli ta direktor Lammeli juures läbi viinud.

Rainer sai, nagu Age Börnegi, oma ülesandega peagi hakkama.

Esimesel ülesvõtupäeval oli hulk tähtsaid isikuid proovisid vaatamas. Kõikide huvi oli uue lavatähe suhtes erakordselt pingul.

Raineril oli osa, mis talle hiilgavalt sobis.

Ta mängis lossihärra Kaiserlingki, meest, kes väsinult ja pettunult võõrsilt koju tuleb ja end katsub kodumaal tööga jälle jalule aidata. Juhus saadab mingisuguse kunstnikude salga, kel suurlinna minnes on auto-

riike olnud, tema majja, ilusa näitlejanna Georga Andorra ja tema väiksema õe Inge. Kui Inge ja Kaiserlingk üksteist näevad, on neil, nagu lööks armastuse leek nendesse, nagu voolaks mõistmise jõgi nende veresse. Algab üsna õrn, vaikne armastuse vahekord. Mõlemad tunnevad seda, kuid on kartlikud ja ei avalda seda sõnas. Ilusam, hiilgav õde Georga märkab seda ja talle tuleb äkki tuju oma iluduse võimu, oma isikluse võlu, mis alati kõiki inimesi tema juure tõmbas ja neid temaga sidus, selle mehe kallal proovida. Õed jäävad nädalaiks Kaiserlingki lossi. Ja siis algab kahe iseloomult lahku mineva naise võitlus mehe pärast. Esiotsa on see suurele kunstnikule mäng, aga mida kauemini nad koos viibivad, seda enam hakkab mäng muutuma tõsiduseks. Suur Andorra armastab! Ta seisab ise selle määratu ime ees, mis talle äkki ilmub, kui uimane. Tunneb ennast võimetuna oma armastuses. Siis võtab ta kõik jõu kokku. Unustatud on mõte õele. Nende vahel tuleb kirklik mõtetevahetus. Õde ei taha uskuda, et Georga külmades südames äkki on ärganud armastus, ta usub vaid, et ta tahab ka armastatud meest teha õnnetuks, meest, keda temagi armastab, aga ei himusta. Ja nüüd võtab temagi oma jõu kokku, saab suureks ja tugevaks inimesena ja kunstnikuna. Tema, kes seni õe kõrval üsna tagasihoidlikult elanud, tema ärkab äkki ja saab endast teadvaks. Kohkudes näeb seda Georga ja variseb seda nähes kokku. Nüüd aga ärkab Inge südames ta vastu halastus. Nad avaldavad üksteisele kõik mõtted ja jõuavad otsusele — üheskoos loobuda. Nad lahkuvad lossist ja jätavad sinna maha murtud Kaiserlingki. Mäng lõpeb. Aga Inge ei

jaksa armastatud meest unustada. Ja kui tunneb, et see suur elamus õe südames varsti selle järele näib olevat kustunud, kui teised mehed ta teele tulevad, siis läheb ta Kaiserlingi juure. Nad leiavad üksteise. Kah Happy end (hea lõpp), aga milline ime- taolik lõpp!

Proovid algasid.

Suurima tähelepanuga järgnesid kõik Rainerit. Nad imetlesid uuesti, kuidas ta mitte ei mänginud, vaid ennast andis. Tema esinemine, kõik ta liigutused ja pilgud olid täis õilsust. Kõik oli tema juures kooskõlas ja võrdne. Tema olevuse suursugusus tõstis kogu ta mängu.

Ent mõnusaim kõigest oli ta kõne. Ja kui need olidki ainult mõned kõrvalisemad sõnad, mis ta pidi rääkima, siis oli see ikkagi tema jumalik hääl, täis põlevust ja hinge.

Ta ei mänginud, ta elas ise ja kiskus teised kaasa.

Veel kunagi, nentis lavastaja Paulsen, ei olnud Barrys nii imetoredesti mänginud.

Aga veel ühe teise inimese kiskus mõlema kunstniku vägev mäng ühes kõrgele: Age Börne elas ja läks nendega. Ta unustas ise enese ja muutus oma mängus üsna suureka.

Lammel oli vaimustatud.

„Sest saab ilusaim film, mida ma iial olen vandanud!“ ütles ta veendunult. —

Layka oleks väga meelasti esimesi proove näha tahtnud, ent ta pidi käima professor Reinicke juures.

Koju jõudes leidis ta isa dr. Seeligeri ja Age Börne seltsis lõunalaua äärest.

Age jutustas isale ja ta silmad särasid. Kui ta Rainerile vaatas, siis paistis Laykale, nagu oleks ta silmad täitunud võrratu õrnusega.

Ta süda läks lõpmata kurvaks. Kibedus tahtis seda vallutada. Tema armastas Age kõige oma noore hinge jõuga, ja Age pöördus isa poole. Isa seisis pojalt tee peal ees.

Aga üks asi lohutas teda: ta nägi isa silmis küll tänulikkust ja südamlist sõprust, aga mitte rohkem. See elustas ta lootust. Tema ees seisis kindel siht: Saada kunstnikuks ja võita Age. Ta silmad viibisid neiu näol. Kui elustunud ja imeilus oli see, kui Age rääkis!

Age kirjeldas muljeid esimeselt proovilt. Ta oli aus inimene ja tunnustas suure Barryse kõrget kunstiosavust täielikult.

„Ma rõõmustan tulevastest stseenidest!“ ütles ta Rainerile. „Mul on, nagu oleks mul uus looming alles alanud, nagu oleks

kõik, mis ma varem olen teinud, olnud vaid õping.“

„Teist saab suur kunstnik, Age!“ ütles Rainer kindlasti. „Olete alanud ja seda oma loominguga tõendanud. Usun, et see kõrguspunktidel veel tõuseb.“

Neiu noogutas vaimustatult pead.

„Jah, seda ma tunnen! Ja teie olete see, kes mu sinna viis! Vististi usun ma, et miss Barrys veel kunagi nii ei ole mänginud kui täna. Teie olete see, kes meid oma suure kunstniku ande läbi kõrgele viis.“

„Preili Age,“ palus Rainer. „Mina ju ei mängi. Olen vaid mina. Mul on see kerge.“

„Oh, võimalik, et meie kõigiga lugu nii on. Nüüd, härra Markgraf, olen ma esimest korda mängu mõnusust tundma õppinud. Ma poleks iial uskunud, et see võib enam kui rahuldust anda. Kui ilus ja suur see on!“

„Ja raske ning mõnikord nii kibe!“ ütles Rainer tõsiselt. „Teie olete õigel teel, preili Age. Teie kannate eneses tahet oma kunstnik andele elada. Koormaks, kiberaskeks koormaks muutub see teile mõnikord. Kunstnik on nagu rändur, kes raske kandamiga mäest üles hingeldab. Ta peab kõik jõu kokku võtma, et jõuda mäetipule, ja kui ta üles jõuab, pole tal ometi midagi nii armas kui see, et tohib oma koorma maha visata ja päikesepaistes säravat maailma vaadelda.“

„Kas seda ei ole palju, lõpmata palju, härra Markgraf?“

Rainer noogutas mõtiskledes:

„See võib kõik olla. Võib olla kogu meie elu mõte. Luua, luua ja kord, ja kui ka vaid lühikeseks hetkeks, vabastatult, õndsalt hinge tõmmata tohtida.“ —

Ülevõtted olid Berliini kunstnikkonnale sündmuseks. Kõik tulid ja tahtsid kunstnikke näha tööl, pidades hinge kinni. Kolm andekat inimest maadlesid ja võitlesid võidupärja eest.

Aga kõigil oli, nagu võidaks mees. Rainer kasvas oma osasse, kasvas iseenesest üle. Ta süda põksus igas sõnas. Üsna suur oli ta inimesena ja kunstnikuna, nii et paljud olid häbistatud.

Filmi valmistamine oli hästi organiseeritud. Mõned stseenid tulid kaks korda vanda, aga enamik neist õnnestus esimese lopsuga. Film edenes kiiresti.

Lammeli büroos töötas reklaamiosakond palaviklikult, et kõik ette valmistada, sest juba kuu aja pärast pidi film jooksma.

Oli lepitud Raineri nõuga: mitte suurt kõmu, vaid üsna lihtsalt esineda. Film põh-

jenes hingel, oli peen mäng, kuid täidetud võrratust dramaatikast.

Autor oli teinud hea töö. Dialoog oli meisterlik, keeleliselt imeilus. Ta oli seda väsimatult viimistlenud. Iga sõna ilukõla oli proovitud, kõigest ülearusest oli loobutud. Ta teadis, milline kõneleja tal peaosas oli, selle järele oli ta käinud. See oli muusika, kuidas Markgraf ta sõnu kõneles. — —

Rainer Markgraf pidas oma esimest vestlustundi. Raadiolehes oli sellest kirjutatud ja selle peale oli saabunud hulk kirju. Mõned neist tegid Rainerile ka valu, sest neis tehti temale etteheiteid, et ta konjunktuuri kasutavat.

Rainer kõneles kuulajatega, osutas ka kirjadele ja püüdis neile seletada, mispärast ta seda kõik tegevat.

„Film annab mulle 40.000 dollarit honorari!“ ütles ta vabameelselt. „Oma jaoks tarvitan ma vähe. Tahan elada nagu teie kõik, mu sõbrad, ja tahan oma armsatele, oma lastele, midagi elu jaoks üles ehitada. Ja kui ma edasi töötan, siis tean, et meie maal leidub niipalju häda ja puudust, mille vähendamine mulle näib olevat ilus ülesanne. Sellest ülesandest ma kõrvale ei hoidu. Tunnen, et olen seks kohustatud. Kaks kirja on mulle haiget teinud, aga ma loodan, et need on viimased sellesugused. Ma tahtsin üksi olla oma väikese ja ometi nii suure õnnega. Saatust purustas selle. Juba ligi kakskümmend aastat olen ma vahetpidamatult püüdnud oma saatust ise määrata ja oma elu üles ehitada oma südame järele. Nüüd olen ma üsna vaikne. Saatust asetab mü kohale ja ma kannan, mis ta mulle peale paneb.“

Siis siirdus ta teisele teemile.

Mitmesugustest asjadest, mis talle meelestusid ja mis siirdusid väikestest läbielamustest ja tähelepanekutest, kõneles ta. Ta kirjeldas üksikuid inimsaatusi, sidus need päevasündmustega, avaldas oma mõtteid vabameelselt, andis nõuja algatas küsimusi. See oli õige väljendus, aga ta sõnades peitus midagi, mis lohutas ja otsekohene oli.

„Kõik ei ole nii raske! Me peame katsuma mitte elu pisiasjade vastu põrgata. See on peaasi!“

See oli ta seletuste sügavam põhi. Ja suur kuulajaskond oli seda põnevalt kuulnud, sellest kasu saades.

Intendant tänas teda ja ütles, kui Rainer lõpetas:

„Selle juure jääme, armas Markgraf! Selline kõne ja mõteteavaldus on hea kuulajaile ja meile väärtuslik!“

„Seda arvan minagi.“

„Nüüd lasub teil töökoorem. Tuleb hulk kirju. Mõne tunni peate ohverdama neile, aga teil on suur õnn: te kuulete rahva südamelööki!“

„Me mõistame üksteist, härra Schulenberg!“

„Kui kaugel olete oma filmiga?“

„Ainult veel see nädal, härra intendant.“

„Ah, ma ei räägi ajast. See ei takista teie tööd siin. Võite enam armu anda enesele.“

„Täna, pole tarvis. Minu kurk paneb vastu. Ei oleks teadnud arvata, et ta seda suudab.“

„Igas inimeses unuvad varandused. Paraku ei leita neid alati. Teiega on saatus talitanud eraldi. Sundis teid ennast avaldama. Ja ma tean, kui raskesti te selle all olete kannatanud. See on meile palju, palju head annetanud.“ —

Rainer kuulas õhtul poja viiulimängu. Oli üllatatud. Laykast sai midagi! Seda ütles talle iga toon. Võrratu magusus tõstis viiulilaulu.

„Sinust areneb kunstnik, Layka!“ ütles ta veendumusega.

Poiss silmitses isa õnnelikult.

„Sina arvad seda, isa?“

„Jah, kuulen ja tunnen seda. Vaata, seep see on: toonis peab peituma süda, ja ma tunnen, et su hing nüüd kaasa heliseb.“

„Ah isa,“ ütles noormees tänulikult.

„Kui sina seda ütled, siis usun seda. Ja tean, et ma ilmaeagu ei näe vaeva oma kunsti ja . . . armastuse pärast!“

Raineri pilk peatus poja õndsas näol.

„Armastuse pärast?“

„Jah, isa. Ma armastan, armastan, sa ju tead keda. Kõik mu mõtted tiirlevad ta ümber . . . iga tund — Age ümber!“

„Age ümber!“ ütles Rainer raskesti.

„Kas usud, et võin ta omale võita, isa, kui olen suur kunstnik?“

„Ei tea seda, Layka. Elus on armastusega kümmaline lugu. Mõni põgeneb ta eest ja armastus jookseb talle järele. Ja teise eest, kes teda sooja südamega otsib, põgeneb ta.“

Poiss silmitses teda hirmunult. Siis ütles ta:

„Isa, Age on minust vanem. Aga . . . inimest võib sellegipärast armastada!“

„Jah, inimest võib sellegipärast armastada. Mina olen seda tunda saanud.“

Layka lõi silmad maha. Ta tundis, et isa kibedusega mõtles surnud emale.

„Isa, ütle mulle üks sõna: kas sa armastad Aget?“

Rainer silmitses poega tõsiselt, siis raputas ta pead.

„Tema on mulle armas sõbranna. Minu armastus, Layka, puhkab kindlasti raudses südames ja ei pääse sealt välja.“

Nütüd vajus poiss isa ette põlvili ja surus oma palava otsaesise ta põlve vastu.

„Anna mulle andeks, isa!“ palus ta häbistatult. —

Uued proovid, uus töö!

Barryst täitis loomingu fanatism. Ta naiskaaslased silmitsesid teda kummaliste silmadega. Mis oli suure kunstnikuga juhtunud? Ta oli saanud hoopis uueks inimeseks. Kõik, mis jahe ja lähenematu, oli temast kadunud. Tema silmis seisis mängu hiilgus ja ei lahkunud sealt ta eraeluski.

Mechthild Barrys tundis ka ise, et temas oli sündinud muudatus. Talle näis, nagu oleksid lapsea tunded temas uuesti ärganud; elu ilmutas ennast temale teisiti, lahkmini, heledamana, ihaldusväärilisemana.

Tema, kes muidu olnud üksik, tundis nütüd külgetõmbavust teiste inimeste poole, kel tema vastu olid head mõtted.

Mängu suur läbielamus Rainer Markgrafiga oli see, mis ta hinge oli viinud vaikima. Ja suurtes stseenides, mil ta mängus võitles mehe eest, oli tal, nagu polekski see mäng. Kõik ta hing ja õnneigatsus tõmbasid teda selle mehe poole.

Kui ta õhtuti istus sõprade ringis, mõtles ta temale. Raineri pilt heljus ta ümber, ja kui Rainer kõneles, siis istus ta valjuhääldaja ees. Ta armastas Raineri häält ja ta õilsa olemuse vaikset tõsidust.

Ühel päeval astus mingisugune sündmus ta ellu. Ta mängis õega suurt stseeni, milles nad mõlemad võitlevad mehe pärast, keda nad armastavad.

Mechthild oli suur ja võimas oma valus, oma meeleheites. Aga ta vastaspool polnud seda vähem, ja kui ta mängus õele kõvad sõnad näkku heitis, nägi ta äkki meeleheitlikku pilku Age silmis. See tabas teda. Ja ta kuulis rasket ohet. Ja tundis: õde, vastaspool, Age, see armastab ka seda meest, keda tema — sel hetkel sai see talle selgeks — ihaldas oma kogu südamega.

Nütüd tekkis mängusse hoopis teine joon.

Lavastaja pidas hinge kinni, kui naiste võimas võitlus mehe pärast algas. Kunstniku peene tundega haistis ta, et see enam polnud mäng, et tõrvik mõlema naise hinges loitis, et see oli tõsine võitlus mehe pärast.

Ja Rainergi tundis seda. Ta oli kahvatu, kohkunud, ja tal oli, nagu peaks see sündmus teda paiskama põrandale. Ta võitles

selle vastu, kaitses ennast. Mõtles oma lastele! Ei tahtnud näha ega tunda, et talle armastus vastu tormas. Ta kartis seda armastust ja tundis, et see temale valmistada võis vaid uut piina ja uut valu.

Aga tal oli ka, nagu tungiks temale vastu saatuse ületamatu sein.

Sel ennelõunal sündis, et Rainer toetus väsinult samba najale ja tasakesi palus: „Mitte enam edasi täna! Ei jõua enam! Ei jõua enam!“

Kõik vahtisid temale kokkudes. Aga lavastaja taipas seisukorda. Ta saatis Rainer garderoobi.

„Kas olete haige, härra Markgraf?“ küsis ta murelikult. Ta kartis toreda filmi eest, mis ta iial loonud.

„Ei, ei! See oli nagu väsimus. Mul oli, nagu seisaksin äkki nelja kõrge seina vahel, ja need lähenesid ning tahtsid mind purustada.“

„Kas soovite, et ülesvõtetes vahe teeksim, härra Markgraf?“

„Ei, ei! Homme on kõik jälle korras!“ Lavastaja jättis ta üksipäi.

Rainer istus peegli ees ja silmitses ennast.

„Kas olen ma mina?“ küsis ta eneselt. „Või olen ma keegi teine?“

Ta võttis laste pildi ja silmitses seda. Kaua, kaua vaatles ta neid ja tal oli, nagu kutsuksid nende silmad isa.

„Pean minema nende juure!“ mõtles ta. Äkki tundis ta oma kunstnikukohuste koormat.

Siis koputati. Ta palus sisse astuda. Ja ehmatas. Barrys seisis tema ees suures mängugarderoobis, ilusam kui iial enne.

Ja tulija silmad loitsid talle vastu, kuna ta lähemale astus.

„Mis on teiega, mr. Markgraf? Kas olete juba parem?“

„Täna, miss Barrys! Jah, läheb jälle korda. Väike nõrkus.“

„Seda me mõistame kõik, mr. Markgraf! Teie annate oma osale kaasa kõik, mis teie peitub. Ja see on raske — raske!“

„Oo, seda teate ju teie ka, miss Barrys. Täna sain ma seda õieti tunda!“

„Jah!“ vastas miss Barrys palavasti. „Ma elan kaasa! Elan kaasa! Mul on, nagu polekski see enam mäng.“

Ta nägi pilti Raineri käes. Armukade meeleliigutus valdas ta. Teadvusetult haaras ta selle järele ja silmitses seda.

„Teie lapsed?“

„Jah, minu lapsed, miss Barrys!“

Neiu silmitses lapsi, ja ta silmad läksid

niiskeks. Tema lapsi muidu ei armastanud, aga nüüd, mil ta oli vaid armastav naine, hakkas ta taipama, mis lapsed võivad olla naisele. Ta aimas midagi emaarmastuse suurusest.

Ta oli mehega tahtnud rääkida oma armastusest, aga nüüd oli sõna talt ära võetud.

„Ja teie proua tahab teist lahkuda, mr. Markgraf, nii räägitakse!“

„Jah!“ vastas Rainer lühidalt, nagu oleks tal olnud häbi.

Nad seisid veel veidike aega üksteise ees, siis andis miss Barrys talle pildi tagasi.

„Ma tänan teid, mr. Markgraf!“

Nende silmad kohtasid. Siis lahkus miss Barrys toast. —

Age oli näinud, et Barrys läks Raineri juure. Ta seisis põksuval põuel ja ootas teda.

Barrys tuli korridori mööda. Näis olevat väsinud. Valu seisis ta ilusates silmades.

Kohkudes vaatas Age talle järele.

Mis oli sündinud?

Parima meelega oleks ta tormanud Raineri juure, aga ta jalad olid nagu tina täis. „Ei, ei, nüüd mitte! Ta peab olema nüüd üksipäi!“

Ta tundis: Rainer teadis nende südame lugu. See oligi, mis teda nii raskesti oli tabanud. —

Rainer tuli koju. Ta poeg õppis hoolega, aga Rainerile kuuldus, nagu oleks ta toon nüüd palju piinatam kui muidu.

Ta läks Layka juure tuppa. Ja ehmatas. Layka nägu oli augus. Punased plekid põlesid ta põskedel.

„Oled sa haige, Layka?“ küsis ta pojalt.

„Veidike nõrk, isa! Aga see läheb jälle mööda!“

„Pead ennast enam hoidma.“

„Isa, see veidike mängimist . . . , elan ju muidu nii täpselt. Tahan elada. Sa tead seda ju.“

Äkki vaatas ta pööglisse. Ta nägu krimpis.

„Isa . . . ma näen välja haigena. Ega mul . . . ometi ei ole — tiisikus?“

„Ei, ei, mu poiss!“

„Isa, kui, kui ta mul ometi oleks . . . Isa, kui mul oleks elada vaid veel vähe aega, nüüd, kus see alles algas?“

Kohkudes vaatas ta Rainerile.

„Ei, Layka! Aga ehk on parem, kui sa ometi esiti Davosi lähed ennast ravitsema!“

„Ei taha siit lahkuda!“ ütles Layka ruttu.

„See on sinu enda heaks tarvilik, mu poeg!“

„Ei taha, isa. Kui siit lahkun, pean iga tund mõtlema, et kaotan Age!“

„Age mõtleb vaid oma kunstile!“ ütles Rainer.

„Ei!“ murdus poisi suust kirglik kõne. „Ta mõtleb sinule . . . sinule, isa! Näen seda iga päev. Kõik keerleb temal vaid sinu ümber. Tema on minu vastu hea, sest et ma olen sinu poeg! Isa, ära võta teda minult! Isa . . . tahaksin temaga meelsasti rääkida oma armastusest. Ehk on ta halastaja. Isa, mu suust ei tule sõnagi. Isa . . . oma poja eest . . . räägi sina temaga!“

Rainer hingas raskesti. Ta teadis, et iga sõna oli ilmaaegne, sest tänasest saadik teadis ta: Age armastas teda. Ja tema ei ihaldanud teda.

„Tahan Agega rääkida!“

Poiss suudles nüüd isa kätt tormilikult. Nutt raputas ta kidurat keha. Rainer ohkas südamest. Saatus . . . ikka jälle saatus! —

Päev andis Rainerile võimaluse Agega kokku saada.

Tal oli raske, aga ta mõtles lubamisele ja ütles neiule:

„Age — mul on teile üks palve.“

„Kui võin, siis on see täidetud.“

„Jutt on . . . minu pojast — Laykast. Olge tema vastu õige hea. Tema tunnistas mulle midagi. Tema armastab teid, Age.“

Age punastas.

„Layka armastab mind? Tema on ju alles nii noor.“

„Nii noor, aga ta armastus on suur ja täidab temas kõik. Tema ema lükkas ta liig vara ellu, Age.“

„Mis pean ma tegema?“

„Teda vastu armastama, kui seda võite.“

„Seda ma ei või! Tema on mulle armas, aga . . . ainult kui vend!“

Raineri pea vajus norgu. „Seda ma teadsin, Age. Aga aidake mind. Olge tema vastu hea ja südamlilik, et ta oma pühas armastuses ei murduks. Seda palun ma teilt oma poja heaks.“

„Tahan katsuda!“ vastas neiu kindlasti. —

Väntamisele tulid viimased ülesvõtted.

Layka oli isalt luba palunud ülesvõtmist vaatama tulla. Ja tuli, kui mäng juba oli käimas.

Tuli tore lõpp.

Karjane hoiab põllul oma suurt karja. Koer mängleb karja ja karjase ümber.

Krahv Kaiserlingki vana teener tuleb karjase juure ja räägib temaga.

„Härä hukkub üksinduses!“ ütleb ta kurvalt.

Karjane noogutab pead ja küsib siis: „Kas see preili viibib ikka veel suures Berliinis?“ (Järgneb)

Rataste all.

Norra kirjanik **Edvard Welle-Strand.**

2

Nad ei kuulnud sõna. Lasksid õhusse. Töölised hüiskasid.

„Elagu sõdurid,“ hüüdsid nad, „nemad on meie seltsimehed!“

Ohvitser, kes sõdureid käsutas, läks marru ja kordas oma käsku. Jällegi lasksid sõdurid õhusse. Siis komandeeris ohvitser üksikutlud. Osutas kõige lähemal seisvale sõdurile.

„Lase seal sellele suurele töölisemale, kes vahetpidamata karjub „leiba!“ käskis ta. Sõdur laskis, aga tööline ei langenud.

„Sa sihtisid meeleldi liig kõrgele,“ möirgas ohvitser ja kiskus sõdurilt püssi. „Näitan sulle, kuidas tuleb lasta!“

Ohvitser sihtis ja laskis. Tööline langes. Dmitri, kes ta kõrval seisnud, kisendas sõduritele :

„Tapke ohvitser, sõdurid! Tema on timukas!“

Aga sõdurid ei kõssanud.

„Nüüd on kord sinu käes, küürakas!“ hüüdis ohvitser ja tõstis püssi uuesti.

Dmitri tundis, kuidas ta keha hetkeks tardus. Keel oli tal nagu tinatükk suus. Ta lallutas mõne arusaamatu sõna ja vahtis abitult sõduritele.

Ei kusagil päästmist.

Olen valmis! kisendas hääl ta sees ja ta sulges silmad masinlikult.

Siis kõlas terav plaksatus. Püssimagasin oli tühi.

„Kuratl!“ susistas ohvitser ja ulatas püssi tagasi sõdurile, kes oli näost kriitvalge, ühtlasi komandades: „Laadida!“

Sõdur keeldus, ja kui ohvitser käsku kordas, löi sõdur ta püssitikuga läbi.

„See oli õige, seltsimees!“ möirgas mass. „Kõik timukasulased tulevad maha nottida!“

Dmitri katsus midagi hütida, aga ta keel ainult lallutas ja paiskas välja kuriseva hääle. Ikka veel hoidis surmahirm ta keha tarretuses.

Ta nägi, kuidas üks teine ohvitser oma revolvi sõduri vastu tõstis, kes praegu oli veretöö teinud. Aga sõdur löi tal relva käest.

Rahvahulk hüiskas uuesti.

Pooluimane Dmitri taipas, mis sündinud — sõdurid olid töölistega ühinenud.

„Lööge ohvitser maha,“ hüüdsid töölised.

„Tema on meie vang,“ vastasid sõdurid ja taganesid. Ja hall töölistemass veeres üle surnud ohvitseri keha edasi Nevski poole.

Esiotsa näis, nagu oleksid töölised taht-

nud leppida vaid demonstratsiooniga ja leiva nõudmisega. Akki aga sündis Dmitri südames pööre. Kõva hingeline pinge, mille osaliseks ta saanud, purskas välja ekstaasina.

„Seltsimehed,“ hüüdis ta, „teie ei tohi revolutsiooni katkestada! Sõdurid on meie poolt. Veel täna peame kukutama kodanlise korra!“

Ta sõnad süütasid. Hulk kordas neid. Ja äkki tõusid halli massi kohale, kes täitis Nevski ja ümberkaudsed tänavad, punased lipud.

Kui töölised olid jõudnud Moikani, kihutas neile vastu suur salk kasakaid, kes kavatsesid rahvahulka laiali ajada.

Kasakad ratsutasid otseteed hallisse massisse ja nende nuudid plaksusid tööliste peadele ja õlgadele. Paljud hoigasid valus ja mõned langesid tänavale — nuudihoopest poolsurnuna.

Seisukord hakkas minema töölistel raskeks. Pikkamisi aeti nad tagasi.

Keegi suur kasak tõstis nuudi Dmitri pea kohale. Dmitri langes põlvili ja tõstis käed üles.

„Mispärast lööd sa mind, kasak?“ hüüdis ta. „Meie nälgime ja tahame saada rohkem leiba. Parem aita mind rahvale luua vabadust ja leiba. Teie olete ju meie vennad!“

Kasak ei löönud, kuid pistis nuudi vöö vahele. Vigase töölise sõnad olid temale mõjunud.

„Jah, mispärast peksame meie oma vendasid?“ küsis ta oma seltsimeestelt.

Keegi ei vastanud.

„Mispärast peame vihatud Moskvat aitama rahva vastu?“ hüüdis kasak.

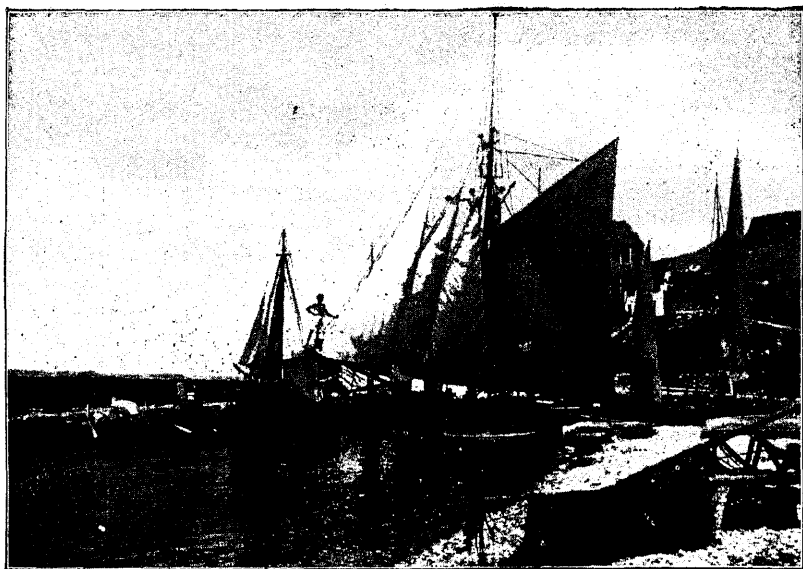
Nüüd pistisid kõik kasakad oma nuudid vöö vahele ja keeldusid oma ohvitseride käsku täitmast.

Polkovnik, kes komandeeris, kisendas ilmaaegu: „Pekske töölisi, kasakad!“

Ükski kasak ei võtnud mõõka tarvitusele.

„Elagu kasakad!“ hüüdis Dmitri, kes just hobuste nina ees seisis.

„Elagu kasakad!“ kõlas tuhandete suust. Ja kasakad piirasid rahvahulga hõisete saatel ümber oma ohvitserid ning nõudsid, et nad relvad käest ära annaks. Need tegid seda hambaid kiristades. Ja kasakad viisid oma ohvitserid vangidena kasarmutesse tagasi.

Kevad merel.

„Ja nüüd duuma ette,“ hüüdsid töölised: „vaja on välja kuulutada vabariik!“

Nende südames oli sündinud revolutsioon. Nüüd oli juba hilja töölisi lepitada leivaga. Nad nõudsid poliitilist vabadust. Massid olid muutunud punaseks jõeks, mis kõik tänavad üle ujutas ja kõik tammid purustas.

Uued sõduritesalgad, kes saadeti tööliste vastu neid maha laskma, läksid massi poole üle. Nende südamed olid täidetud uuest vabariigist, ilma et nad ise oleksid teadnud, mis see õieti oli. Aga igatahes oli see midagi paremat kui vana valitsus, mida nad kõik vihkasid. Ainult shandarmid katsusid punast laviini veel peatada. Nende kuulipritsid külvasid majakatustelt surmavat tina olla rahutu rahva hulka, ja nad jätkasid tänavate puhastamist soomusautode abil. Aga see oli kõik juba hilja. Sõdurid, kes tööliste poole heitnud, asusid nende kallale, võtsid ära autod ja tegid kuulipritsid kahjutuks.

Tänavad olid punased ja kleepivad verest. Armu ei antud. Kes katsus punast jõge peatada, tapeti maha. Sõdurite ja tööliste hinge oli haaranud viha punane saatan. Nad tapsid ja peksid.

Dmitri oli saanud kusagilt püssi. Ta polnud seda veel iial käes hoidnud, aga oli näinud, kuidas sõdurid seda käsitasid. Ja tormijooksu Astoria hotelli poole, kuhu shandarmid lõpuks põgenenud, tegi ta kaasa. Ta järgnes sõduritele isegi katusele ja aitas hotelli shandarmidest puhastada. Ta tappis meeletult. Isegi siis, kui shandarmid käed

üles tõstsid ja alla andsid, tappis ta nad maha. Ta käed olid punased verest.

Kui ta jälle tänavale jõudis, hüüti seal: „Vabariik on välja kuulutatud!“ Autod punaste lippudega vurisesid tänavatel ja kuulutasid rõõmsat sündmust.

Dmitri oli rõõmust se-gane. Kaelustas lähedal seisvat sõdurit.

„Seltsimees, vabadas on sündinud!“ hõiskas ta ja suudles sõdurit põsele. Sõdur nuttis rõõmu pärast.

Ja Dmitri vankus kogu öö nagu joobunud ringi, kõnetas kõiki, keda kohatas, ja nimetas neid sõb-raks ja seltsimeheks. Ja kõik surusid üks-teise kätt ning olid tänulikud.

Nüüd oli revolutsioonist möödunud mõni nädal, ja Dmitri oli veel ikka õnnelik — kuigi vabrik polnud saanud valgemaks ja temale veel polnud antud huvitavamat tööd. Ta poleeris ikka veel granaadikestu ja eemaldas läikivalt teraselt mustad ja pruunid plekid. Aga valgemaks oli muutunud ta meel, sestsaadik kui vene rahvas oli omandanud poliitilise vabaduse. Tööliste nägudele oli tekkinud teine ilme. Kaheldes naeratasid nad. Teist väljendust nad oma rõõmule ei leidnud. Nende süda oli alles täidetud sündinuga. Nad koondusid vabrikus rühmitustesse ja vaidlesid viimaste sündmuste üle. Kõva rahutus oli neil veres. Nad kartsid, et reaktsioon vabaduse võidab. Mis nad võitnud, oli kergesti võidetud. Ainult mõnisada töolist oli langenud veriste sündmuste puhul, mis rahvale toonud vabaduse.

Töölised tulid ja läksid, mil ise tahtsid. Ei olnud kedagi, kes neid oleks käskinud töötada. Valitsus koputas igapäev tööliste autundele.

„Töölised, tulge tagasi vabrikutesse!“ palus ta lendlehtedes. „Kui sõjamoonavabrikud seisavad, nõrkeb sõjavägi!“

„Ärge saage äraandjaks oma seltsimeeste vastu väerinnal!“ seisis punastel lippudel, mida sõdurid kandsid läbi linna.“

Dmitri mõtted olid suurtest sündmustest, mis ta kaasa elanud, nii täidetud, et tal

aega ei olnud tööliste ja vabariigi vahekorra üle lähemalt järele mõtelda. Aga täna hakkas ta aju teotsema erilise probleemiga. Mispärast jätkas vabariik sõda? Töölised soovisid rahu ja leiba ning ei tahtnud, et nende vennad väerinnal veel oma elu ohverdaksid. Nad tahtsid, et nad koju tuleks ja jälle tööle hakkaks!

Mispärast ei teinud vabariik rahu? Sõja edasi pidamine oli selge rumalus. Mitte sellepärast ei olnud nad tsaarivalitsust ja fandalismi kukutanud, et sõda võiks edasi kesta. Nad olid seda teinud, et lõpeks sõda. Nad tahtsid üles ehitada uue riigi, kus valitses venna armastus.

Kas siis revolutsioonivalitsus ei taibanud, mida mass nõudis?

Üks ta seltsimeestest oli eile valitsust pilganud?

„Ei istu seal meie mehed,“ oli ta ütelnud. „Seal istuvad aristokraadid. Valitsuses pole ainustki töolist!“

Nüüd taipas Dmitri, mis seltsimees mõtelnud. Revolutsioonivalitsus jäi vanale fendaalsele alusele. Ta oli enesele ümber võtnud vaid demokraatlise hõlstiku välisilma jaoks. Ta hüpnotiseeris massi sõnakõlksudega. Venemaa ei võivat oma liitlasi ära anda, ja seda tegevat ta, kui Saksamaaga sõlmib erarahu — seda oli ütelnud ministrite esimees.

„Lollus ja pettus!“ susistas Dmitri. Uus valitsus ei võinud elada vanast nagu vana. Ta pidi hullumeelset verevalamist takistama, ja kui ta seda ei teinud, siis lükkas proletariaat temagi ümber. Töölised olid uuel Venemaal kõige tugevam poliitiline võimurühmitus. Nende südamed olid noored ja nende tahe teraskõva. Nad ei teinud oma veenega kokkuleppeid. Nad nõudsid õigust ja õiglust! Nemat olid ainsad, kes aru said Tolstoi tõsistest sõnadest:

„Ja need inimesed, ristiinimesed, kes tunnustavad suure armastuse ning ohvrimeele seadust, ei lange nähes, mis nad teinud, kahetsedes mitte põlvili selle ees, kes neile elu andes südamesse istutas peale surmahirmu ka armastuse kõige hea ja ilusa vastu. Nad ei kaelusta üksteist mitte kui vennad rõõmu- ja õnnepisaraid valades.“

Proletariaat oli ainus klass, kes võis Venemaal luua õnne.

Neil oli hea süda. See ei kannatanud ega sallinud, et keegi kannatas häda ning puudust.

Töölised lahkusid vabrikust ja nõudsid oma nõudmiste maksmahakkamist, ja sõdurid muidugi toetasid neid selles. Nematki

soovisid rahu. Kogu vene rahvas kisendas rahu järele: „Rahu, rahu, rahu!“

Rahu, rahu, rahu! kisendati igal pool — aga revolutsioonivalitsus pidas sõda siiski edasi.

Dmitri südamesse asus võikus valitsuse vastu, sest et see rahu tahtmisele ei alistunud ja seda ei lõpetanud.

Tööliste ja sõdurite nõukogu, see kõva võim, mille revolutsioon loonud, pidi kodanlike valitsuse lõpetama. Ta representeeris rahu tahet ja kuna ta seisis, polnud karta reaktsiooni pealetungi. Tööliste ja sõdurite nõukogu pidi üles seadma uued poliitilised juhtnõõrid eduks, hoolimatult ja energiliselt, ja kui kodanlike valitsus keeldus neid juhtnõõre tunnustamast, siis tuli ta kukutada.

Uut punast riiki ei saadud luua tühe päevaga. Vana seltskondliku korra ümberkujutamise kestis võib olla aastaid. Ei tohtud olla liig hoolimata. Uuele pidi antama aega, kuni ta massis levines.

Uues riigis läksid töölised rõõmsasti tööle. Suurtes, valgetes vabrikuruumides hoolitsesid nad armastusega masinate eest ja puhastasid neid, nii et sinna ei võinud tekkida ainustki roosteplekki. Rataste vürin ja rihmade plaksumine pidi nende kõrvades muutuma töö sinfooniaks. Nad ei vaadanud siis masinatele enam kui külmadele, rõõmuta asjadele, mis müra tegid ja tolmu

Lõbus ajaviide.

tekitasid. Ei, siis vaatlesid nad neid kui oma igapäevase hüve ja õnne allikaid.

Siis ei vajatud ka enam ülevaatajaid ja kontrollijaid. Töölised tegid siis ise kõik mis võimalik, et saavutada kõige suuremat produktiooni. Siis ihkasid nad samuti uut tööpäeva, nagu nad varem olid ihanud vabadust.

Siis ei peetud ka töölise ametit enam alatuks. Vastuoksa, neid peeti siis tähtsamateks ratasteks selle uue riigi masinavärgis.

Dmitri muutus jälle kindlamaks ja jatkas tööd.

Ta vilistas rõõmsasti oma ette, kui ta granaadikestu poleeris.

Ja ta ei märganudki, et ta suures vabrikus viibis üksipäi.

III.

Dmitri Aleksandrovitsh seisis hambaid pigistades oma töölaua ees suures Putilovi vabrikus ja poleeris granaadikestu.

Rattad mürisesisid hoigades ja suured rihmad masinate kohal plagisesid ning kisenasid värisedes.

Suured ja väikesed rattad olid roostetanud. Ei leidunud kedagi, kes neid õieti oleks puhastanud ning ravitsenud. Ja rihmad libisesid määrdunult ja pragunenult üle rattatelgedele. Nad olid hallid tolmust, sest keegi ei puhastanud neid enam. Dmitri ja kõik teised töölised seisis hambaid kiristades seal juures ja vaatasid, kuidas rattad roostetasid ning rihmad katkesid.

Ta vihkas vabrikut. Punased sõdurid olid ta sinna püssitikkudega sisse ajanud.

Paistis, nagu ei oleks Dmitri ikka veel õieti taibanud, mis sündinud. Kõik oli nii ruttu tulnud, et ta enam ei olnud suutnud jälgida revolutsiooni üksikuid ajajärke. Bolševism, punane revolutsiooniline õpetus, mis pidi tooma töölisteklassile suurema vabaduse ja suurema õnne, oli saavutanud täpselt selle vastandi: võimuvalitsuse. Punase vabariigi punased sõdurid kihutasid töölisi täpselt sama moodi vabrikutesse kui tsaariajal kasakad. Nüüdki seisis kõvad sõduritepatrullid väravates ja vabrikus ning valvasid, et töölised enam ei koguks ning miitinguid ei peaks. Nälg ja vaesus on veel suuremad kui tsaari ajal. Nüüd nälgis kogu rahvas ja mitte enam mõned sajadtuhanded. Iga päev suri Petrogradis sadandeid nälga. Suures linnas ei leidunud enam lebia ja ta hakkas välja surema.

Dmitri laskis ühe granaadikesta kukkuda põrandale. Kõva metallikõla tegi ta ajule

haiget. Ta surus mõlemad käed pea ümber, mis valutas ja nagu tules põles. Ta oli haige — kehalikult ja hingelikult nõrkenud näljas, mis oli teinud ta keha verevaeseks ja sarmväsinuks. Ta põlved nõtkusid, kui jalgu liigutas, ja ta käed vabisesid nagu raudgal.

Ja kui ta vaatas seltsimeestele, siis märkas ta, et nende silmad olid klaasistunud. Neis puudus läige, nad võrdusid põlenud kraateritele. Tema ja ta seltsimehed olid muutunud hingetuteks inimautomaatideks, kes oma tööd toimetasid puhtmasinlikult. Käed tegid neil harjunud liigutusi — panid ratta seisma ja jälle käima, või nad lükkasid mõne terasplaadi masina terashammaste vahele.

Väsinud ja nälgiv töolistekari vabrikus oli surev proletariaat.

Ja uus aeg oli ometi tõusnud kui suurepärase agu suurele maale. Miljonid töölised olid oma kõvera selja ajanud õigeks ja enast sel päeval, mil tsaarivalitsus langes, tundnud õnnelikuna ning vabana. Hoopis teistsugune läige oli tulnud nende silma ja nende nägudele energilisem ilme. Nad teadsid, et neist oli saanud võim, mis võis määrata Venemaa poliitilise saatuse.

Nad esitasid revolutsioonivalitsusele omad nõudmised — suured poliitilised nõudmised, ja valitsus jatkas neile võimalikku vastutulekut. Poliitiliselt alles saamatut töölistemassi tuli poliitiliselt koolitada. Nad vaidlesid töötamise asemel. Vabrikud seisis tühjalt. Rattad roostetasid, kuna töölised poliitiseerisid, ja tolm langes rihmadele, kuna töölised sõja vastu demonstreerisid.

Mis küsisid töölised valitsuse tungivast manitsusest vabrikutesse tagasi tulla!

Töölised nõudsid rahu.

Mispärast pidid nad veel sõjamoona valmistama?

Nad ainult naersid punaseid lippe, milleledele olid paigutatud pealkirjad, mis koputasid nende isamaaliste tunnetele. Proletariaadil ei olla isamaad, ütlesid nad. Nad kiskusid sõdurite käest punased lipud, käristasid nad katki ja trampisid nad jalgade alla. Valitsus oli rumal, et katsus sõda pikendada, kuid mitte lõpetada. Keegi proletaarlane ei võinud kodanlist valitsust usaldada. Ta nõudis proletaarlist valitsust. Siis pidi rahvas saada rahu ja leiba. Masside hing võrdus kraaterile. Miljonite südamed olid käärimas.

Ja ühel päeval esines üks valitsejaprofiil massi keskelt — mees, kel oli tuline hing ja raudne tahe. Julge haaranguga kukutas

ta revolutsioonilise valitsuse ja löi proletaarlise riigi. Ja töölised hõiskasid temale vastu ning olid õnnelikud.

Küürakas Dmitri oli uuele prohvetile järgnenud. Tema oli olnud seal juures ja oli valitsust ühes purustanud, valitsust, mida ta vihkas. Punaste sõdurite seltsis oli ta rünnanud Talvepaleed. See oli olnud verine öö. Armu ei antud. See oli olnud punane painaja, mis alles lõppes, kui enam kedagi polnud tappa. Tema ja paar punast sõdurit olid viimati tunginud ühte hotelli ja ära tapnud kaks ministrit.

„Põrgusse kõik kodanlised kaabakad!“ oli Dmitri karjunud, kui ta vanemale ohvri- rale püssitiku rinda torkas. Teisele olid sõdurid püssipäraga pähe löönud. Põrand oli läinud verest punaseks . . .

Päev hiljem oli Dmitri oma veretöid kahtsenud. Ta oli täitsa kokku varisenud, oli nutnud ja palvetanud. Sestsaadik ei olnud ta iial enam kedagi tapnud. Aga sõdurid toimetasid seda veel päevade ja nädalate kaupa. Nad ajasid kodanlasi taga nagu kari hulle koeri, tapsid ja veristasid. Nad ei märganudki, et nende käed olid täis verd. Neid oli vallanud punane hullus. Ja punane diktaator andis neile tapmiseks voli. Tema ei mõtelnudki kodanlasi kaitsta. Need olid surmale pühendatud metsloomad, keda kõik tohtisid ja võisid armutult tappa.

Maal voolas veri ojadena. Vana Venemaa hukkus tules ja veres . . .

Aga proletaarlane riik ei olnud toonud töölistele mingisugust õnne. Nad ei saanud põrmugi rohkem vabadust ja leiba. Uuest võimumehest oli saanud punane diktaator, kes palju valjemini valitses kui ükski tsaar. Tema andis töölistele käsu vabrikutesse tagasi minna ja käitist mitte millegi peale ümber muuta, vaid valmistada veel rohkem sõjamoona. Proletaarlaste riik olla hädaohus, kuulutas ta, ja sellepärast vajavat ta veel rohkem granaate, miljonite kaupa granaate!

Kui töölised nurisesid, laskis ta nad punaste sõdurite poolt püssitikkudega ajada vabrikutesse ja seadis igale poole kange valve ja kontrolli. Terve vägi ülevaatajaid nuuskis igal pool ringi ja valvas, et intensiivselt töötati. Kes tööd ei teinud korralikult, visati vabrikust välja . . . välja tänavale nälja, viletsuse ja meeleheite kätte.

Ainult ühes suhtes oli tööliste põlv paranenud — nad olid saanud suuremad korterid. Olid üle kolinud tapetud burshuide korteritesse ja villadesse. Kodanlased, kes olid tapmisest kuidagi pääsnud, toitsid en-

did viletsal viisil saapapuhastamisega või tänavkauplejatena ning elasid keldrites. Dmitri oli kolinud ühe endise kindrali korterisse. Aga suur tuba, mis talle antud, ei meeldinud temale. Vana veneetsia peegel seinal eksitas teda, tuletas temale alati meelde ta inetut nägu ja küüra. Ühel õhtul, pahas tujus olles, löi ta peegli puruks ja löikas seinal rippuva gobelini noaga tükkideks. Mis pagan pidi üks proletaarlane tegema peegliga js piltidega seinal? Ainus asi, mis talle meeldis, oli lai voodi. Aga see meeldis talle alles õieti, kui ta selle oma poriste saabastega juba oli hästi ära määrdinud.

Muide oli Dmitril vähe võimalust kindrali korteris õiget rõõmu tunda. Punane diktaator seadis vabrikutes sisse pikema tööaja, et tootmine tõuseks. Streikimine ei toonud kasu. Igasugused protesti- ja streigikoosolekud aeti punaste sõdurite poolt laiali.

Streigiõigus on kaotatud, kuna riigihuvid seda nõuavad, kuulutas diktaator.

Mees, kelle olid aidanud töölised poliitilise võimu juurde, oli muutunud kõige pahemat sorti reaktsonäriks, uueks tsaariks, kes kui võimuvalitseja valitses püssitikkude abiga. Ja nüüd taipas Dmitri, et diktaator ja ta sõbrad revolutsioonilist valitsust ei olnud kukutanud selleks, et see proletariaadile tooks õnne ja vabadust. Nad olid haarangu toime pannud ainult selleks, et ise pääseda võimule. Nüüd oli neist saanud uus kodanlik kiht, mis oli palju hoolimatum ja jämedam ja tigemdam kui see, kelle nad olid kukutanud. Töölisi olid nad oma kõrges mängus kasutanud ainult käsikutena. Nad elasid juba nüüd palju toredamini kui burshuid iial enne — jõid ja prassisid ja ajasid enestele varandust kokku, kuna töölised nälgisid. Ja nad ei olnudki ise venelased, vaid olid pärit võõrast rassist, kes vene rahva verd imesid kui täid.

Uued burshuid, rahvakommissarid, olid hommikumaalased. Nad olid samast rassist ja soost kui väikesed kaupmehed ja sahkerdajad, kes olid vene näiivsel rahval alati nahka koorinud, kus see iial oli võimalik. Ja need rahvakommissarid rüüstasid ning varastasid, kuna nad rahvast ise sõnakõlksudega vabadusest, ühetaolusest ja vennalikkusest blöffisid.

Uuesti laskis Dmitri ühe granaadikesta kukkuda, ja uuesti tundis ta aju selle kukkumise kõledast kõlast teravat valu.

Need narakad tulid hävitada, muidu huk-

kus kogu vene rahvas! krigistas ta, täitsa segane olles meelekibedusest ja näljast. Need hommikumaalased ei tohtinud vene rahvast demoraliseerida. Need võõrad ja kardetavad elukad tulid vene rahvakehast kaotada, enne kui see mädanema hakkas. Ja tema, Dmitri, et tahtnud enam kauemini olla ise oma rahva äraandja!

Närvilised tuksatused jooksid üle Dmitri kõhna näo ja ta ajas oma küturus keha sirgeks.

Roostetanud rattad ja katkised rihmad olid just sel ajal vene rahva sümboliks, kes läks näljaselt vastu hääbumisele. Aga tal tuli kuristiku kaldal peatuda. Tema, sant, tahtis seda teha!

Jah, nüüd tahtis ta saada juhiks!

IV.

See oli tööaja lõpul. Hall töölistekogu oli kogunud vabrikuõues Dmitri ümber. Töölised olid sõduritelt lühikese võitluse järele relvad ära võtnud. Õues lamas kaks tapetud töolist, verised kogud.

Dmitri kõneles oma tööseelimeestega — ärevalt ja kirglselt.

„Seltsimehed,“ hüüdis ta, „meie juhid on meid petnud. Nad on ennast upitanud meie valitsejateks, selle asemel et olla meie seltsimehed. Nad tarvitasid meie kallal vägi-valda, hullemini kui seda tsaari inimesed iial on tarvitanud. Nad ajasid meid püssitikkudega vabrikutesse. Leiva asemel annavad nad meile väärtusetu paberiraha. Nad on oma lubadused murdnud, niipea kui said võimule, kuhu meie nad aitasime.“

„See on õige,“ hüüdsid töölised, „räägi edasi, seltsimees.“

Dmitri laskis silmad neist üle käia ja jätkas:

„Need ei ole vene mehed, kel meie maal nüüd on poliitiline võimus. Hommikumaalased on nad — hommikumaalased! Nad sahkerdavad vene rahvaga nagu kaubaga. Tahavad meid särgini paljaks röövida. Seltsimehed, kas tahame nende vägivalda veel kauemini sallida?“

Kähisev heakskiit lõi Dmitrile hallist massist vastu — metsik mõirgamine. Näis, nagu oleks äkki alanud kõva maru. Dmitri jätkas:

„Ajame need kaabakad minema!“ Ta kiendas üle hulga. „Kui kokku hoiame, siis teeme seda, meie, kes oleme loonud võimu. Mispärast toetada valitsust, kes meilt röövis streigiõiguse ja meid tegi orjadeks, kuna me oleksime pidanud saama õnnelikkudeks töolisteks vabas riigis? Valitsus, kes pidi töolisteklassi vabastama, on teda häbistanud. Ta on olnud metsikum kui kõige hullum tsaarivalitsus. Kus on vabadus? Kägistatud on ta. Kus on õnn? Teda ei ole. Punane seltskondlik kord on rajatud valele ja pettusele. Valitsus elab ja prassib meie tööst. Sel päeval, mil me vabrikutest lahkume, on ta null. Seltsimehed, läheme —“

Ta ei jõudnud kaugemale. Salk sõdureid, enamikus hiinlased, kalmükid ja tatarlased, marssisid vabriku õue. Kihutas töölised püssitikkudega laiali.

Punane ohvitser kahmas Dmitri õlast kinni ja raputas teda.

„Sina oled äraandja,“ hüüdis ta. „Lähed revolutsioonilise kohtu ette.“

Mees oli inetu ja alatu näoga, eht mongoollane. Kõige pahemat sorti aasialane, punane timukas.

Dmitri naeris ohvitserile näkku.

„Kuipalju sa maksid, et oma kalmükiväes said ohvitseriks?“ susistas ta.

Ohvitseri inetu nägu muutus vihas kahvatuks.

„Silmapilk pead sa suu, kütürakas,“ mõirgas ta, „või ma lasen su jalamaid maha!“

Nüüd näis, nagu oleks mõni terasvedru kütüraka kehas sirgunud. Ta sirgus ja hüüdis:

„Seltsimehed, kas sallite, et see tatarlane mind narrib? Lööge ta maha!“

Aga ükski tööline ei tõstnud kätt Dmitri aitamiseks. Hallist massist, kes oli tõrjutud õue nurka, kajas kõva pomin.

Nüüd muutus kütüraka nägu meeletus vihas inetuks ja hirmsaks. Ta kiskus enda ohvitseri käest lahti ja kahmas selle revolvri järele. Valge vaht oli tal suu ääres.

Aga ohvitser oli temast kiirem. Ta laskis kütüraka rinnale ja kütürakas langes vabriku õues kokku. Tapetud tööliste ümber tekkis punane loik, milles päike säras.

Tööliste pomin muutus elajalikuks mõirgamiseks, kui nad püssitikkudega kihutati vabrikusse. (Lõpp.)

Julie Romain.

Prantsuse kirjanik **Guy de Maupassant.**

Ma rändasin kahe aasta eest kevadel Vahemere kaldal. Kas leidub midagi hurravamat, kui ise oma mõtetele andudes pikil sammel maanteed mööda rännata? Ma kõndisin mägede jalal mere kallast mööda, ujutatuna valgusest, paitatud pehmeist tuulist. Kuipalju illusioone, armastussoove ja rõõmsaid seiklusmõtteid läbistavad mõne tunni jooksul vabalt-unistava südame!

Pehmes õhus ärkavad kõikisugu mitte-teadlikud lõbusad lootused; neid imetakse tuultega ja nad külvavad südamesse iha õnne järele, mis ühes kõndides kasvava isuga suureneb. Kõikisugu hajuvad, võluvad kujutelmad lendlevad meie ümber kui linnud.

Ma rändasin teed mööda, mis viib Saint-Raphaelist itaalia piirile, õigemini sammusin läbi igavesti vaheldavast toredast ümbrusest, mis on nagu kogu maailma armastuseluule näitelavaks. Kuid äkki mõtisklesin ma, et seda maad Cannes't kuni Monakoni vaid selleks külastatakse, et voli anda kerge-meelele ja kõik elulusti kired voolata lasta, raha aknast välja visata, et siin kalli taeva all, siin rooside ja oranshide aias kõik madalad kired ja edevused, kõik naeruväärne kõrkus paljastada ja nimelt nii näidata, nagu ta on: rumal, roomav, rumaluhke ja kuritegelik.

Siis seisid äkki ühe ilusa lahe ääres mõned villad minu ees, ainult neli või viis. Nad seisid mäe jalal, metsiku kuusiku ees, mis nende taga süvenes kahesse võib olla väljakäiguta orgu.

Ühe sellise villa ette jäin ma imetledes seisma, niisugust kirjeldamata hurmavat nähet pakkus ta! See oli väike valge, pruunide puunikerdustega maja, millele õitsevad roosipõõsad ronisid kuni katuseni.

Ja aed! Küllus lilledest igas värvis ja vormis, ja kõik nad kasvasid läbisegamini maitsekas ja edvistavas korratuses! Kogu muru oli neist kaetud; iga tee nendega palistatud; akende ees läikisid sinised ja kollased kobarad ja maja katus oma kivi-võrega, mis seda imetaolikkude maja kroonis, oli pärjastatud pikkade õieokstega, mille küljes rippusid punased kellad, mis nagu veri sügavtumedana hõõgusid.

Maja taga oli märgata pikk tee õitsvate oranshipuude vahel, mis siirdusid mäejalani.

Ükse kohal seisis kiri väikestes kuldtähedest: „Villa Endine“.

Ma küsisin endalt, milline luuletaja või haldjas seal küll võiks elada, milline kõrgemeelne üksiklane selle kohakese leiutanud ja selle unelmilusa maja loonud, mis näis väljakasvanuna suurest lillekimburst.

Pisut kaugemal parandas üks tööline teed ja ma küsisin talt, kellele see kalliskivi kuulub. Tema vastas:

„Madam Julie Romain'le.“

Julie Romain! Lapsepõlves olin ma temast tihti kuulnud räägitavat, Julie Romainist, suurest näitlejannast, Racheli võistlejannast.

See väike naine oli rohkem kiitust ja rohkem armastust lõiganud. Ei keegi temast rohkem armastust! Kui paljuist duellidest ja enesetapmistest tema pärast oli räägitud! Lugematud olid paljuräägitud seiklused, millistesse mehed tema pärast tormanud. Kui vana võis ta nüüd olla, see võluv näitlejanna? Kuuskümmend, seitsekümmend, seitsekümmendviis aastat? Julie Romain! Siin majas! See naine, keda olid jumaldanud riigi suurimad muusikud ja parimad luuletajad! Mäletan veel seda suurt ärevust, mis kogu Prantsusmaad valdas — olin tookord 12 aastat vana — kui ta äkki ühest lahkudes oli teisega põgenenud Siisiliasse.

Ta oli ühel õhtul ühe esietenduse järele, mil kuulajad teda pool tundi olid vaimustatult välja kutsunud, tüki kirjutajaga põgenenud, postvankris, nii, kuidas see tol korral ainult võimalik oli. Nad olid üle mere sõitnud, et elada ühel saarel, mis Palermot ümbritsevad, ja seal apelsiinimetsades üksteist armastada.

Ja siis jutustati nende rännakust Ätna mäele, kus nad põsk põses olid kumardunud kraateri kohale, nagu tahtes endid sinna sisse kukutada!

Nüüd oli surnud see mees, kes temale oli kirjutanud leegitsevaid laule, mis olid olnud nii uimastavad, et kogu rahvapölv oli neist joobnud, nii saladuslikud ja sügavad, et avasid uutele luuletajatele uued maailmad!

Teinegi oli surnud, see, kelle ta oli maha jätnud ja kes tema kiituseks oli leidnud melodiat, mis olid jäänud meelde kõigile,

hurmavad võidulaulud, purustavad meeleheitekiljatused.

Ja tema — elas seal, selles lillederohkes majas.

Viivitusetä helistasin ma uksekella.

Üsna noor teener — ta võis ehk 18 aastat vana olla — avas ukse, nägu abitu, käed kohmetud.

Ma kritseldasin viisaka komplimendi endisele näitlejannale oma kaardile ja avaldasin elavat soovi, et ta minu vastu võtaks. Ehk tundis ta minu nime ja lubas mind teda külastada.

Teener lahkus ja tuli varsti jällegi tagasi palvega, et temale järgiksin; ta viis mu puhtasse, korrektilt mööblistatud saali, kõik Louis Philippi stiilis külmade, raskete mööblitega, kus üks noor, arvata 16-aastane toatüdruk parajasti minu auks katet mööblitelt ära võttis.

Siis jäin üksipäi.

Seintel nägin ma kolme pilti: näitlejannat ühes ta osas, luuletajat, kitsas saterkuues, ja muusikut, kes istus klaveri ees. Näitlejanna oli blond ja hurmav, naeratas oma ilusa suuga ja sinisilmadega; pilt oli maalitud hoolikalt, toredasti ja kuival. Nad kõik näisid naeratavat nagu alla järelilma. Kõigelt oli siin küljes minevikku, möödunud päevade ja ajameresse voolanud elu hõngu.

Siis avanes uks ja sisse tuli väike proua. Ta oli vana, väga vana, valgete juustega, mis kahele poole seotud, valgete kulmukarvadega — kuid kerge ja kiire kui valge hiir.

Ta andis mulle kätt ja ütles eriskummaliselt nooreksjäänud, kõlava ja väriseva häälega:

„Ma tänan teid, mu härra! On ilus, et tänapäeva härrad veel meelde tulevad mineviku naisi. Võtke istet!“

Ja mina jutustasin temale, kuidas ta maja mind hurmanud, kuidas ma maja omaniku nime olin tahtnud teada ja kuidas ma, kui seda kuulsin, ei võinud enam uksekella helistamata jätta. Tema vastas:

„See rõõmustab mind seda enam, mu härra, et see on esimene kord, mil võtan vastu sellist külalist. Kui teie kaart teie ilusa tervitusega mulle kätte toodi, hakkasin ma väriseva, nagu oleks mulle teatatud ühe ammukadunud sõbra tulekut. Olen surnu, surnu, kellele enam keegi ei mõtle, kuni ma ühel päeval üsna kaon; siis kõnelevad kõik lehed kolm päeva veel Julie Romainist, jutustavad minu elust üksikasju ja anekdoote, toovad kõlisevaid kiidusõnu ja

järelhüüdeid. Ja siis on minuga kõik lõp- nud!“

Ta jäi vait. Tükike aja pärast ta jätkas:

„Ja see ei kesta enam kaua! Mõne kuu pärast, võib olla juba mõne päeva pärast on praegu nii kõbus naine vaid vilets luukere.“

Ta pööras silmad pildile, mis talle vastu naeratas — temale, raugale, kes oli vaid selle pildi karikatuur. Siis vaatas ta üles mõlema mehe poole, kes näisid küsivat: „Mis see vare meile veel on!“

Seletamatu, vastupanemeta kurbus pigistas mu südant, kurbus isiku vastu, kes sorib mälestusi nagu uppuja sügavas vees.

Oma kohalt nägin maanteel toredaid tõldu, mis söitsid Nizzast Monakosse, ja neis noori, ilusaid, rikkaid, õnnelikke naisi, naeratavaid, rahulolematuid mehi. Tema jälgis minu silmi ja sosistas kurvalt: „Ei saa olla ja olnud olla!“

Mina ütlesin: „Kui ilus võis olla elu teile?“

Tema ohkas: „Ilus ja magus. Sellepärast tunnengi nüüd valu.“

Nägin, et tal helevust oli enesest rääkida, ja õrnasti, ettevaatlikult, nagu puudutatakse haiget keha, hakkasin ma küsilema.

Tema jutustas oma võitudest, oma joo- vastavatest võidusõitudest, oma sõpradest, kõigest omast võidukast elust.

Mina küsisin temalt: „Ja suurimad rõõ- mud, õige õnne — kas leidsite selle teatr- ris?“

Tema vastas elavalt: „Oh — ei!“

Ma naeratasin; tema pööras oma kurva pilgu kahele pildile ja jätkas: „Selle eest võlgnen tänu seal neile!“

Mina ei raatsinud jätta küsimata: „Kum- male?“

„Mõlemale. Mälestuses vahetan ma nad tihti veidi äragi, ja ühesasjas tunnen veel tänapäevgi pisut südametunnistusepiina.“

„Siis, madam, ei käi teie tänu elu eest õieti mitte isikutele, vaid armastusele enesele. Need seal olid vaid selle vahenda- jad.“

„Võimalik. Kuid millised vahendajad!“

„Aga kas teie ei usu, et teid oleks sa- muti, võib olla veel enamgi armastanud mõni liht mees, kes polnud kuulus, vaid kes teile oleks pühendanud kogu oma elu, oma südame ja mõtted ja olemise, kuna teile need kaks võistlejat koos töid vaid kaks kardetavat võistlejat: muusika ja luule?“

Tema hüüdis valjusti oma nooreksjäänud häälega, mis veel tänagi kuulajate hinged pani helisema:

„Oh, mu härra, ei. Võimalik, et keegi teine mind oleks enam armastanud, kuid ta ei oleks mind armastanud nõnda. Nead võlusid mulle armastuse võlu esile, nagu seda keegi muidu ei oleks osanud. Nad oskasid joovastada. Kas võis mulle üks lihtne mees seda öelda, mis nead mulle ütlesid helides ja sõnades? Kas on küllalt armastust, kui sellesse armastusse ei osata peita kõik maailma iludust ja muusikat? Ja nad teadsid, kuidas üht neist saab võita sõnadega ja lauluga! Tõsi, meie kires peitus võib olla rohkem illusiooni kui tõsist, aga illusioonid tõstavad meid üles taeva, kuna tõsine elu meid mahajätab. Kuid mind armastasid teisedki, nende läbi taipasin ja tundsin oma armastust ning palvetasin ta poole!“

Ja äkki hakkas ta nutma.

Ja ta nuttis tasakesi, meeleheite pisaraid.

Ma tegin, nagu ei oleks ma seda näinud. Vaatasin välja. Mõne hetke järele toibus ta jälle:

„Vaadake, mu härra, peaaegu kõigil inimestel vananeb süda ühes kehaga. Minul mitte. Minu vilets keha on kuuskümmendühedeksa aastat vana ja mu süda kakskümmend . . . ja sellepärast elan ma täitsa üksipäi oma lillede ja unelmatega . . .“

Tekkis pikem vaikus. Ta rahustus täiesti ja hakkas jälle naeratades vestlema:

„Kuidas teie mind naeraksite, kui teaksite . . . kui teaksite, kuidas maailusa ilma puhul veedan oma õhtud. Õieti on mul enesest häbi, tihti tunnen kaastunnetki enese vastu.“

Kõik minu palved olid asjatud; ta ei tahtnud ütelda, mis ta õieti teeb; varsti selle järele tõusin ma lahkumiseks.

Tema hüüdis: „Juba!“

Ja kui ma ütlesin, et tahan Monte Karlos õhtust süüa, küsis ta kartlikult: „Kas sööksite minu juures? See teeks mulle suurt rõõmu!“

Mina olin kohe nõus ja tema helistas rõõmsana, andis toatidrukule mõned käsud ja näitas mulle siis oma maja.

Lilledega ilustatud klaasveranda ühines söögitoaga. Sinna paistis silma pikk apelsiinipuiestee, mis ulatus mäejalani. Madal haljusesse peidetud iste osutas kohta, kus näitlejanna armastas istuda.

Siis silmitsesime lillesid aias. Pikkamisi saabus õhtu, pehme, vaikne õhtu, mis oma tiibadel kandis kõiki maa lõhnasid. Oli juba peaaegu videvik, kui lauda istusime. Toit oli hea ja meie saime varsti headeks sõpradeks, niipea kui ta leidis, milline sü-

gav sümpaatia minu südames tema vastu hakkas ärkama. Tema oli kaks sörmkübara täit veini oonud, nagu varem öeldi, ja muutus ikka jutukamaks.

„Nüüd vaatame kuud,“ ütles ta pärast söömise lõppu. „Mina armastan teda väga. Tema on ölnud minu õnne tunnistaja ja mul on tihti, nagu leiaksin kõik oma mälestused temas jälle. Tarvitsen teda tihti vaid vaadata ja kõik muutub elavaks. Ja mõnikord — õhtul — mängin ma enesele teatritki ette — kui te teaksite — aga ei, teie naeraksite mind — ei, seda ei või ma teile näidata — ei julge — ei, ei — tõesti mitte!“

Mina palusin: „Jutustage siiski, ma luban mitte naerda — vannun seda.“

Ta viivitas. Ma võtsin ta käed, ta mõlemad vaesed, kõhnad, külmad käed ja suudlesin neid, üht teise järele, mitu korda, nagu seda kord need mehed seal pildidel olid teinud. Ta oli liigutatud, kuid viivitas veel ikka.

„Teie lubate, et ei naera?“

„Vannun seda!“

„Noh, siis tulge!“

Ta tõusis. Ja kui väike teener ta tooli kaugele lükkas, ütles ta temale mõne sõna ruttu kõrva. Teener vastas: „Kohe, madam!“

Ta võttis minu käe alt kinni ja me läksime verandale.

Apelsiinipuiestee oli hurmav vaadata. Täiskuu ujutas oma valgusega teed puude vahel nagu hõbedaga; nagu lõpmata magus selgus puhkas kollasel liival puudekohavate latvade varjus.

Ja kuna puud õitsesid, täitis raske õielõhn ööd. Ja puude tumedas haljuses löid sirama tuhanded jaaniussikesed nagu maha laskunud tähetäevas.

Mina hüüdsin: „Milline koht armastustseeni jaoks!“

Tema naeratas: „Eks ole? Noh, küll näete kohe!“

Ja ta palus mind enda kõrval istet võtta.

Siis sosistas ta: „See käik laseb mind kadunud elu leinata. Aga teie, tänapäeva inimesed, ei mõtle enam neile asjadele. Teie olete börsimeistrid, kaupmehed, praktikud! Teie ei oska meiega rääkidagi. Kui ma ütlen „meie“, siis mõtlen ma noori inimesi. Armastuse asemel on teil „suhted“, mille algus tihti on tasumata rätsepaarve. Kui teile näib arve suurem olevat naise väärtusest, siis taganete; on arve vähem, siis tasute ta. Kenad kombed! Kena õrnus! . . .“

Ta võttis mu käest kinni.

Ohvrikivid.

„Vaadake sinna!“
Võlutuna vaatasin ma alla. Puiestee lõpul jalutasid kaks noort inimest üksteise ümbert kinni hoides. Nad lähenesid pikkamisi, jäid vaheldamisi varju ja ilmusid jälle kuuvalgele. Mees kandis valget atlaskuube ja peas sulgkübarat. Neiugi oli stiilikalt riietatud ja kandis kõrget frisuuri.

Umber sada sammu meist eemal jäid nad seisma kesk puiesteed, kaisutasid üksteist ja tegid toredaid kumardusi.

Nüüd tundsin ma ära madam Romaini teenijad ja tahtsin vägisi naerma hakata. Kuid ma ei saanud. Panin kõigest jõust sellele vastu ja võitsin selle.

Paar pööras puiesteele tagasi ja pakkus jällegi võluvat vaadet. Ikka kaugemale sammus ta, kuni kadus nagu unelm.

Neid polnud enam näha ja äkki näis valgustatud puiestee nii kurvana ja tühjana.

Ja ma jätsin jumalaga, et mitte enam tagasi tulla; sest ma taipasin, et see vaatemäng veel tihti pidi korduma. Vaatemäng, mis kogu mineviku täis armastust ja iludust, tõsise ja ometi petliku, hurmava, ime taoliku mineviku jälle pidi äratama, mineviku, mis vana näitlejanna südame veel tänapäevgi pani armastuses ja kasutus igatsuses põksuma.

Ei ülevamat leidu.

P. Grünfeldt.

*Kust tuleb see, et oled sa nii tuim
ja hinges külmgäi oma kodu vastu?
Et nagu unes hoiab sind siin uim,
kust sinu vaim ei iial üle asfu?*

*Mis paha teind on sulle kodumaa,
et femast sa ei iial tunne rõõmu?
Et tema ilu sind ei vaimusta
ja sinus süüta vähemafki lõõmu?*

*Kes on küll parim kodu kehaftus?
Kas sul ei olegi siis olnud ema?
Kas ju nii kaugel on su pehaftus,
et hakkab femagi ju ununema?*

*Kui sul ei ole enam kodumaad
ja emagi ju võõraks jäänud sulle,
mis froostfi sa siis kusagilt veel saad,
kui jõuab häda sulle, kodufulle?*

*Kes võib veel sinust laçu pidada,
kui kuuleb, et sul pole kodubinge?
Kes lobufada sind, kui armufa
on tuhnimas sind võõras fuul nii vinge?*

*Siis oled sa kui laaft, mis fuulehiil
kord lükkab nagu tahab sinna, siia,
ja iialgi su elu laevakiil
ei leia feed, mis sind võiks koju viita!*

*Ei midagi küll ole armsam sest,
mis räagib sulle kodumetsa müha;
ei ülevamat leidu tunnetest
kui see, mis pakub kodumaa, me päha!*

Valged roosid.

Hilda Kair.

Noor kunstnik Aino Aasa sammus rahu- tult oma garderoobis. Paari tunni pärast pidi ta esinema oma kodulinna publiku ees. kellest oli ta paljud aastad eemal olnud. Mälestused minevikust kerkisid ta silmi ette — oli olnud helge suvipäev, kui ta lahkus kauemaks ajaks kodulinnast, vaadates kur- valt tulevikku, mis oli talle nii udune, et vaevalt võis märgata oma sihti. Sõbrad

nud Aino samme oma kõrval; — ei uisuta- nud hõbeselgel jääl — kui ei kuulnud Aino laulu: „Sõida ruttu vastlasõitu — öö on külm ja särab kuu!“ Ei jalgutanud kunagi üksi vanas tammikus, kui ei kuulnud oma kõrval Aino vallatavat naeru. Tolles ilusas tammikus, mis oli nende kodulinna ilusaim koht — olid nad üksteist leidnud. Seal tammikus oli nii palju valgeid roosipõõsaid,

Vabaduse eest . . .

olid tulnud teda jaama saatma ning toonud palju lilli. Iseäranis rõõmustasid teda valged roosid — Arno Kase'lt, kes oli Aino esimene armastus. Arno oli toonud suure kimbu valgeid roose ja asetanud ilma tema märkamata reisikohvrile — ise kadudes askeldavasse inimmassi. Ja nagu hiljem juurdelisatud kirjast selgus, ei suutnud Arno seda kurba lahkumishetket üle elada, sest ta armastas Ainot tookord nii — nagu üldse inimene oma jumalust suudab armastada — — — Aino oli talle kõik . . . Iial ei läinud ta ennem peole, kui ei kuul-

mis hämarsuviöödel nagu haldjad välja nägid — ja nii tihti oli öelnud Aino: „Kallis, mäleta mind siis, kui on õitsenud roosid ja läinud mina!“ Arno oli tummalt vaadanud kaugusse, andes vastuseks: „Iial ei unusta ma sind!“ — Ent ajad muutusid ning muutusid ka ühes aegadega inimesed. Ainost oli saanud kuulus klaverikunstnik, kellel oli sügavat — ilusat hinge ja tahet ammutada muusika helidesse kogu oma ilusat minevikku, kuid publik, kes hindas teda, ei saanud tollest öieti aru. Siis tulitaligatsus esineda ka kord kodulinnas, kus oli Ainot

mõistev inimene — oli Arno Kase, tema igatsus — unistus — armastus. Tulles sageli kontserdilt — uppudes lilledesse, kust ei puudunud ka tema lemmiklilled — valged roosid — ei olnud ta kunagi rahul iseen- daga, vaid igatses kaugele põhjamaale. Isegi lõunamaa jumalikud suviööd, kus ki- rendasid põhjatud rooside väljad, ei suut- nud noort kunstnikku rahuldada. Tal oli palju austajaid, kuid kõigist möödus ta tä- helepanematult; kaunikeseks lohutuseks olid talle ainult Arno kirjad, mis iga aast- taga harvemaks jäid. Ja lõppude lõpuks ei saabunud Arnolt enam ainustki kirja. Oli hiilinud Aino ellu täieline nukrus, mis lõi kunstniku hingele sügavama haava. Tahtis veel anda viimast kontserti võõrsil ja siis jäädavalt lahkuda ning tulla kodumaale, et näha noid jumalikke valgeid roose, mis on palju ilusamad lõunamaa roosidest; näha veel kord oma armastust — ainus õõ ta'ga veeta vaikselt tammikus kuni koiduni . . . Ja Aino kavatsus teostus. Sõitis luksuslikus autos viimast kontserti andma. Saalinimesi tungil täis . . . Kerkib eesriie — kindlal sammul tuleb Aino Aasa lavale ja algab serenaadi: „Valged roosid“ — mida oli loonud ise ja milles kehastus täieline kunst- nik. Tal ei tule seda enam mõttesegi, et ta mängu jälgib publik; ta ei tunnegi enam end olevat kusagil laval, kus kannab ette ilusamat serenaadi, vaid vaikselt tammikus, kus kuulavad ta serenaadi veel ainult tuule- hiil ja valged roosid . . . Viimane akkord — igavene vaikus, väsinult tõuseb istmelt noor kunstnik — kurva naeratuslega kum- mardab publiku poole, millele järgneb lak- kamatu käteplagin. Ikka uuesti nõutakse serenaadi kordamist, kuid see on tal või- matu! „Valgeid roose külluses tolele ande- kale kunstnikule!“ — hüüab keegi Aino tulisem austaja publiku seest — ja siis, kui tuleb oodatav — upub ta roosidesse . . . Nii palju valgeid roose annetatakse laku- jale isegi külvatakse tee ta jalge ees valgete roosidega üle. Kõikjal ainult roosid. Aino väike tuba kuhjub roosidest ning ta silmi ette kerkib minevik — vaikne tammik... valged roosid! . . . Selge, päikesepaiste- line hommik — — lahkuva rongi huige . . . viimne käeheidetuttavaile, kes olid Ainot jaama saatna tulnud — — — ja siis kõik nagu unenägu . . .

Mõne päevase sõidu järele märkab noor kunstnik hommikuses udus oma armast kodulinna. Tormiliselt avab Aino vaguni akna, et hütida armsaks saanud kohtadele sõbraliku „tere“. Jaama saabununa võttis ta esimese

vastutuleva voorimehe ja sõitis oma tädi poole, kellele oli varem oma tulekut teata- nud. Tädi korter oli peaaegu linna teises ääres, nii et tal tuli kogu linn läbistada enne kui jõudis eesmärgile. Kui palju oli muutunud ta kodulinn; uusi maju oli tul- nud terve rida juurde, ja endise koolimaja asemele, kus Aino oli seltsis Arnoga õppi- nud, oli kerkinud hoopis uus hoone ja palju ilusam ja suurem. Endiselt polnud muud mälestust jäänud, kui ainult too väike, kits- sas hoovivärv, kust lugematu korrad oli käidud; too oli veel ilus mälestus, millest tundis Aino päris lapselikku rõõmu — — ! Edasi oli palju majade reas muutunud. Möödus sõiduk ka majast, mille ees Aino saatis kurva pilgu ülemise korra teise ak- nale, kus oli kunagi minevikus kauemat aega elanud Arno. Tolle maja tundis Aino juba kaugelt ära, olgugi, et ta oli omale uue värvi korra päälle võtnud. Aken oli avat ning Ainos tekkis küsimus: ei tea, kes elab seal nüüd?! Kuid vastust ei tulnud tolle küsimusele . . . Peatus sõidnk — Aino oli eesmärgil. Sammu kiiresti tuntud treppi mööda üles. Kui tuttav kõik oli siin; ikka too vana luitund jalavaip ukse ees ning vana, kollane postkast uksele. Siin märkas Aino, et polnud midagi muutunud — midagi uut. Rõõmsalt avas tädi talle ukse ja süle- les kui oma last. Ja tõesti oli Aino talle kui ta ainuke tütar. Juba lapsena oli Aino kaotanud oma vanemad ja tulnud linna tädi juurde, kes oli talle olnud emaks. Alati kohtles teda Aino kui oma ema — ja kui ühel ilusal kevadpäeval oli Aino ulatanud talle sinise paberlehe — oli ta pisarateni liigutatud ja silitanud Aino pääd, ise sõb- ralikult seletades: „Sul, tütreke — on teht- tud tööd, kuid sind ootab veel suurim töö ees!“ Ja nüüd oli ka too töö lõpul — võis vestelda üle hulga aja jälle oma armsa ka- sulapsega. Oli jutustanud Ainole, et kuidas kodulinna publik ta vastu suurt huvi tund- nud ja väike teatrisaal viimase kohani müti- dud. Aino ei kuulnudki kõike, millest kõ- neles tädi, vaid temas elas ainult üks mõte: küsida tädilt, kuhu on jäänud Arno?! Kuid õnneks tuli tädi tolles asjas talle ise appi ja nimetas nii mööda minnes, et Arno on juba kolm aastat tagasi abiellunud meie rikkama kaupmehe tütreaga, kes pärinud kogu oma isa varanduse. Terava pistena torkas too teade Aino südamesse — isegi ta näo- ilme muutus nii, et tädi katkestas vestluse ja soovitas Ainol enne õhtust etendust na- tuke puhata. Aino täitiski tädi soovi ja läks magadistuppa, kuid puhkusest polnud siin

juttugi. Ainos algas alles võitlus! — Inimene, kelle pärast oli ta sõitnud kodulinna, oli talle täielikult kadunud — Kõik ta kaunid lootused olid hävinenud — kõigest oli nagu suur rahe-torm üle käind!! Kõik, kõik oli Ainole elus tähtsusetu — — Tahtis põgeneda kaugele tollest mälestusrikkast kohast! — Ära siit — ära sinna — kus ununeb kõik!! . . . Ent siiski tekkis temas küsimus, et kas tal ei ole kohustusi?

Ning tahes ehk tahtmata tuli tal esineda kuulutatud kontserdiga: — mitte paljuid petta — vaid pettuda ainult üksi!

Nagu unenäos oli jõudnud ta teatri-hooneni, kus algas ta elus võitlusrikkam tee. Ükski esinemine polnud talle nii palju hingepiina valmistanud, kui praegune. Rahutus kasvis iga hetkega; oli vaid veel viis minutit aega ja juba kõliseski kell, et kuulutada kontserdi algust. Aino ilmutamisega lavale tõusis saalis tormiline käteplagin, mis ei tahtnud ka siis veel vaikida, kui juba kunstniku käed olid klaveril. Ainus pilk, mille saatis Aino publiku poole — kohtas Arnot esireas, mis oli olnud talle parimaks lohutuseks — ja nagu ineväel kõlas mäng.. ja sulas ühte, — moodsustades armastushümmi . . . Lõpetades mängu, nõuti publiku poolt ikka uut kordamist, kuid kunstnik oli surmani väsinud, täites ainult paar soovi. Ja edasi — lilli — tuli külluses, kuid ainultki valget roosi, mis oli tundemärgiks, et Arno oli unustanud teda täielikult, kes oli ainuke teadja, et kunstniku lemmiklilled olid valged roosid — — Aino ei märganudki, et ta oli peaaegu juba uppumas lilledesse, vaid otsis valgeid roose, et siis alles olla õnnelik, kuid asjata. Hirvitavalt naeris saatus noore kunstniku üle, et mata kõik mineviku mälestused, mis armsad, ja alga elu, milles pole enam õilsat armastust, siis vast sa — inimlaps saad ka kord rahu! — Kuid Aino ei kuulnud toda hütüdu, vaid kirjutas Arnole kirja, milles kutsus viimasele kohtamisele vaiksesse tammikusse — valgete rooside juurde, kuid too kiri sattus vale kohta: Arno naine luges ta läbi ja viskas hoolimatult kaminasse, sest inimene, kel pole olnud hinge — tundeid, kel pole olnud muud kui raha . . . ei oska iialgi hinnata suurt, sügavat armastust — Ja Aino ootas ning pettus, ent siiski ta andestas kõik ja saatis veel viimased tervitused enne ärasõitu, kuid õnneks jõudsid need tervitused Arnoni. Juhuslikult võttis Arno sedakord ise kirja vastu — Ja

nüüd selgus talle oma naise alatu toiming. Sõnalausumatult haaras ta mütsi ja jooksis nagu meeletu jaama, et näha veel kord seda, kes oli talle kunagi nii armas olnud! . . . Nüüd alles märkas ta, et tolle inimesega olid tal ühised huvid — ühised vaated. Tolle inimesega ühes töötada oleks vast olnud rohkem mõtet elul, sest oli ju Arno ka kunstnik, kuid praeguses elus, kuhu ta oli nii juhuslikult sattunud, vaadati ta kunsti peale ükskõikselt, sest ta naine ei mõistnud kunagi nende maalide sügavat tähendust. Ja Arno tundis, et ta praegune elu muutus igapäevaga talle vastikumaks. sest kõige tolle suure varanduse juures puudus tähtsam varandus — armastus! Arno oli elanud enne abiellumist äärmises vaesuses — ja siis oli tulnud juhus — saada nii üle õõ rikkaks, millist juhust ta oligi kasutanud, kuid juba mõne päeva pärast oli ta tollest suurest eksitusest arusaanud, et raha ei vääri kunagi armastust. Ja nüüd, kui oli tulnud Aino ta ellu — kui oli ostnud pileti kontserdile, siis oli ta endaga väga rahule jäänud; kuid takistused peale kontserdi, kui Arno tahtis minna Ainole isiklikult õnne soovima tolle hästi õnnestanud mängu puhul, halvapid ta meeoleolu: Arno naine oli kategooriliselt seda keelanud tal tegemast. Arno oli kogu õõ rahutu ja hommikul otsustas kindlasti Ainot üles otsida, kuid ka tollestki heast mõttest tuli tal loobuda. . . Ja nüüd lahkus jäädavalt too kallis varandus temast!! Oo, kuis kisendas Arnos igatus: „Tule tagasi, sina — mu ainum sõber — mu hinge kodu! Tahaks nii lõpmata kuulda su südame sügavat laulu — su hingehkeid — su armast häält! — Tule, ma ootan sind valgete rooside juures; — ootan sind seal nii kaua, kui minu . . .!“ Kuid vaevalt jõudes jaama, liikus juba rong, viies kaasa Arno õnne — armastuse. Ei kuulnud keegi ta hütüdu; vaikne tuulehiil kandis veel ainult lahkuva rongi suitsu Arnoni. . . Abitult nagu väike laps, sirutas ta veel kord käed välja, et viimast korda süleleda oma armastust, kuid asjata! Aino ei näinud seda — ta istus kurvalt vaguni nurgas ja mõtles kõigele, mis oli kunagi armas, kallis olnud. Ja tuli lõppude lõpuks otsusele, et tarvis alistuda oma saatusele ja minna jällegi võõrsile ning töötada endise innuga, sest kodulinn ei suutnud talle enam midagi pakkuda. Mida kaugemale viis teda rong linnast, seda rahulikumaks muutus ta, sest ta uskus, et tulevikus haihtub kõik . . .

Kuid Arno — ta kannatas ning kannata-

tused kandsid ta lõpuks tagasi valgete rooside juurde, kust pudenes palju, palju valgeid õielehti, mis matsid maali, kus oli kujutatud kitsast, liivast teerada, mille lõpul oli vaevalt märgatav inimkogu, kes hoolsal

maali silmitsemisel täielikult kadus. . . . Ja uuesti matsid pudenevad õielehed eluta keha, mis lamas poolviltu maalil — käsi kramplikult veel viimase pudenumata valge roosi järele välja sirutat — —

Haua saladus.

Leili Vaaldemägi.

Dr. Känd seisis oma parima sõbra Heino Sepaga viimase abikaasa voodi ees. Ta kuulas pisut kärsitul ilmel sõbra seletusi ja rääkis viimaks kindlal häälel, millest kõlas välja sügav kaastundmus oma sõbra vastu, aga ühtlasi ka täielik enese teadmiste jumaldamine: „Ei ole midagi parata, Heino! Su abikaasa on surnud. Jutte varjusurmast võivad eietada ainult rumalad vanad naised. Arst ei eksi tõelise- ja varjusurma asjus kunagi. Pole olemas mingit võinu ega arstimisvahendit, milline võiks äratada ellu su Lydia. Ma saan aru su valust, ma mõistan ka, parem lasta meelitada end petlikkudest lootustest kui uskuda kibedat tõtt. Ma mõistan su muret väikese pärast, kellelt surm röövis ema! Aga — mis on sündinud, ei saa teha enam sündimatuks. Kanna oma koormat kui mees ja ära lase muljuda end muredest, ega meelitada vananaiste müstilistest juttudest. Vaja matta maha laip! Vaja hoolitseda lapse eest! Ja nüüd — mina lahkun. Mu ametikohused kutsuvad mu mujale. Kui sul on mind vaja — kutsu! Nägemiseni!“ Ja Dr. Känd väljus kindlal sammul nagu inimene, kel valmis üks töö lõplikult.

Heino Sepp vajus abikaasa voodi ette põlvile ja asetaskorva kord tema südame kohale, kord suule, ta ootas kuulda südame lööke, või tunda hingamist. Aga ei kumbagi. Viimaks ta tõusis mehaaniliselt, et korraldada vajalikku allesündinud inimolendi tarbeks ja lahkunu muldapaigutamiseks. Aga igal võimalikul juhusel ta pöördus ikka ja jälle laiba juure ja kuulatas, nagu arsti lahkumiselgi, või jälgis meeletul põnevusel ta nägu, otsides sealt midagi, mis oleks annud märki elust. „Ta ei ole surnud!“ kordas ta ahastades eneses. „Ma tunnetan praegugi selgesti meie hingi ühendavat müstilist sidet — surnuga ei saa jääda alles see sarnasel kujul! . . .“

Aga matuse päev lähenes ja laiba juures

ei ilmnunud mingit elumärki! . . . Ta oli ilus nagu elus — algavat kõdunemist ei olnud märgata.

Alles surmarongi lahkudes kodust Heino mõistis, abikaasa on surnud ja pole võimu, mis annaks ta temale tagasi. . . .

* * *

Lydia ärkas nagu raskest kauakestnud painajalikust unest, ta tajus midagi oma näol, mõtles lükata selle ära, aga ei suutnud liigutada end millegi pärast — kõik liikmed olid nagu tina täis. Siis ulatus ta kõrvu kusagilt kellegi kõnelemine. See oli tüütavalt ühetooniline ja tekitas ebamugava tunde; ta võrdles seda lakkamatu veetilku misega. Korraga valdas teda jälle uus, äravõitmatu unehoog. Tajutu ja kuuldu kaotas oma teravuse — ta uinus uuesti. . . .

Jälle ta ärkas tundes, ta sõidab merel tillukeses paadis, mis õõtsub tugevasti lainetel. „Ah, kui saaks kuidagi takistada seda õõtsumist,“ mõtles ta, „nii halb on. Upu veel viimaks ära!“ Ta püüdis tuletada meele, kuidas ta oli sattunud merele, aga at ei mäletanud, ainult õõtsumine tekitas jälle une ja mõte lakkas töötamast. . . .

Jälle ta virgus mingisugusest mürinast tema kohal. See kostis kord tugevamini kord nõrgemini, kord kaugemal, kord lähemal. „Pikne!“ mõtles ta. Too mürin oli mõnikord nii tugev, et pörutas isegi tardunud liikmeid. „Peab olema õudne pikne,“ mõtles ta jälle. Ta katsus end liigutada, aga see ei õnnestunud hästi, ainult üks käsi liigahtus veidi. Mürin kaugenes ja vaibus. Ta avas tugeva pingutusega silmad. Pime oli. „Õõ,“ mõtles ta. Ta mõte hakkas töötama virgalt. Ta püüdis meelestada möödunut, aga enne kui talle midagi meelestus, ta väsis jälle ja uinus. . . .

Millega mõõta aega seal, kus puudub selleks inimese valmistatud vahend? Kõige eksiikum ajamääraja on inimene ise: tund

õnnes ja sekundmurdosa õnnetuses näivad võrdseina. Ka Lydial puudus igasugune aim ajast pikse ja uuestiärkamise vahel. Ta tundis rinna liigagi tugevasti kerkivat, ta võis liigutada ka käsi ja kõrvaldas näolt riide, mida ta tajus nüüd selgesti. Jälle algas ajus äge töö möödunu meelestamiseks. Korraga meelestus talle täies selguses ta abikaas. „Magab,“ mõtles ta ja otsustas minna ta juure, hellitades mõttes teda südamlikult. Siis meelestus talle järsku, ta sünnitas alles hiljuti lapse. „Sellest see väsimus ja unigi,“ mõtles ta ja ta mõtted viibisid kallistades mehe ja lapse juures. Aga pimedus ei vähenenud, ja hingamine muutus raskeks. Ta sulges silmad, et puhata veidi, aga õudne, rõhuv tunne ei annud talle rahu ja ta avas nad jälle. Ta püüdis keerda enese küljeli, aga seegi ei kaotanud õudset tunnet. Puudus valgus. Puudus õhk. „Valgust ja õhku!“ tahtis ta hüüda valjusti, aga hääl kõlas õudselt ja lämbunult. Korraga valdas kole hirm terve ta olemuse. Ta pidi vabanema tollest õudsest olukorrast. Võttes kokku kõik jõu, ta katsus tõusta istuma, aga lõi pea tugevasti millegi vastu ja langes hoigades tagasi. Kõik see suurendas ainult hirmu ja õudust. Ta püüdis jõuda selgusele enese asukoha üle käega katsudes. Aga kuhu poole ta ka ei sirutanud käe, igal pool ta tajus takistuse. Ei ainustki tuttavat asja magamistoast puutunud talle kätte... Ja ometi... ta pidi pääsema sellest olukorrast, muidu ta lämbus. Mis koht see oli, kus ta lamas praegu? Viimaks meelestus talle ta raske palavik, meelestusid isegi üksikud sonimised, ja — mingi õudne aimdus puges ta ajju. Veel kord ta katsus käega enese ümbrust ja tajus nüüd selgesti puusärgi. Meeleheitlik karjatus pääsis ta huulilt ja ta tagus meeletus hirmus kätega ja jalgadega oma vangikoda... Haud ei annud edasi appihüüdeid, ta hoidis oma saladuse enesele... Lydia jõud kahanes, hingamine muutus järjest raskemaks, liikmetesse ilmus jälle endine tinane raskus. Viimse varjuna liikus veel ajus mõte mehest ja lapsest... ta lämbus

* * *

Heino Sepp tuikus kuutõbisena üksinda avarates ruumides. Matuselised olid lahkunud, laps oli tubli hoidja hoolet uinunud, temast ei hoolinud keegi. Ta viskus viimaks täies rõivastuses voodile ja — uinus. Ta oli valvanud nädalaid magamata — ihu nõudis oma. Järsku ta tundis kellegi pehme käe ennast paitavat. Oli inimlikult hea

Võrumaa maastik.

tunda teise inimhinge lähedust. Viimaks ta taipas, see oli Lydia. Ta mõtles lasta veel kaua ennast hellitada ja mitte tõusta. Ta hinges oli midagi haiget, midagi võrratult valusat; too hellitamine nagu parandas ja jahutas seda valu. Äkki ta ei tajunud enam paitavat kätt, vaid kuulis Lydia metsikult karjatatavat: „Appi! Ma lämbun!“ Ainsa hüppega Heino oli keset tuba. Taei saanud aru millestki, vaid vahtis mõttetuil uniseil silmil toas ringi. Kusagilt kuuldus lapse nuttu. Heino virgus. Ta vaatas toas ringi ja otsis kõik kohad läbi, kuhu naine vahel oli peidutanud enese — ei kedagi. Unilahkus tast täiesti, kohutav tõelikkus selgus. Ja ometi ta teadis, see oli Lydia, elav Lydia, kes teda oli paitanud ja appi hüüdnud. Kõik varjusurmast kuuldud jutud meelestusid talle korraga jälle uue teravusega. „Sa kutsud mind, ma tulen!“ ütles ta ja väljus, lausumata kellelegi sõna.

* * *

Varajasel augustikuu hommikul sammus surnuaiavaht kiirelt oma tööle. Selleaastane surnuaiapäha oli jäänud pidamata kuni augustini. Täna see pidigi peetama ära. Vahil oli koraldada selleks puhuks veel mõndagi. Tuli asetada veel mõnedele haudadele lilli, tuli puhastada veel siin ja seal. Seal suurte hõbepapelde all puhkas Heino Sepa noor abikaas. Ta oli paigutatud alles eile oma viimsesse puhkepaika. Vana-

kesele meelestus eilne matusetalitus ja Heino murtud kuju, ja pisar veeres tal üle palgede. Miks murdis surm noori õitsvaid elusid, kuna vanad püsisid kaua, nagu oleks neid unustatud. Kas ei oleks võinud temagi Sepa abikaasa asemel puhkama minna. Ta oli ju oma kuuskümmend aastat vana, jalad olid jäänud tõntsiks ja jõud väheseks. Näe, praegugi suudab kanda vaevalt suurt elavatest lilledest pärga, mille peab asetama Sepa abikaasa hauale. Tuul väristab hiljukesi papelde lehti, mõni üksik lind häälitseb vaikselt, nagu kartes rikkuda uinujate rahu. Vanakese saunm aeglustub seda enam, mida lähemale ta jõuab Lydia hauale. Ta ees avaneb metsik pilt: kõik pärjad on puistatud laiali ja haud avatud. „Röövlid!“ läbibistab mõte vanakese pea, aga see muutub peagi õudseks üllatuseks. Kui vanake astub haa kaldale, silmitseb ta üle avatud puusärgi lamavat meesterahva liikumatut kogu. Vanake silmitseb teda igast küljest js tunneb ära tas Heino Sepa. Ta läheb aeglaselt ja sügavas mõttes koju poole tagasi, et teha teatavaks oma õudne leid ametlikult. „Jah näe,“ pomiseb vanake oma ette, „elasid elus nagu linnukeste paar ühel nõul ja

käisid surmaski pühakinja järele — ja nemad peavad üks liha olema!“

* * *

Uudishimulikkude salgad ründasid lakka-matult avatud hauda.

Igati tahtis näha sündmust oma silmaga. Arst konstateeris liigest erutusest tekkinud nõrgameelsust ja surma südamerabandusest. Kõik olid rahuldatud. Usuti, et Heino Sepp oli keeranud ise küljeli abikaasa laiba ja sasinud surnu aseme ja katted. Rahva uudishimu oli rahuldatud. Dr. Kännule jäi mõistatuseks ainult üks asi. Lydia avatud silmad. Ta oli sulgenud need ise, ja teadis, need olid kinni veel eile. Aga inimese enesearmastuse julmus aitas tal unustada ka sellegi. „Usk valgustab asjade müstilist külge, teadus reaalselt, aga see juhuse allu kummalegi, tähendab, teda ei ole olemas. See võis mulle ainult näida nii, nagu oleks surnu silmad olnud avatud, aga tõepoolest see ei olnud nii. Heino oma varjusurma juttudega on minulegi lollusi nakatanud.“ Peale selle arst ei mõelnud enam kordagi Lydia avatud silmadele.

Haa saladus jäi kõigile tundmatuks.

Hälli juures.

Arnold Liiv.

Vanaemakene seisab küüruvajunult eluroostest söödud sirbina uinuva lapse-lapse hälli juures. Ta kuulatab, kuid kuue aastane, punapõseline kuldkollastes lokiides peakene pehmel, soojal voodihälli padjal sonib: „Oh Jumal, mil ometigi saaksin suureks! Oi, kui võiksin ruttu kasvada! Igavad on tähtede õppimine, laulukesed ja kõverad numbrid paberil . . . Tahan võõrsil käia, tant-sida, suurtes parkides vabalt hulkuda . . .“

Neid uinuva lapse salasonimisi kuulates sosistab vanaemakene: „Maga, maga muretult, mu kullake, isa, ema kaitse ja katuse varjul! Maga, linnuke! Valjud häda- ja murepäevad küllalt kiirelt sind valvsa kütina tabavad. Elu — raske ahelana — on

kärmas sind köitmas. Särav, süütu lapsepõlv, kui ruttu ta kaob õilsa pühapäevana hallide murepäevade ritta . . .“

Oh, kui võiksin veel enda elu lapsepõlvest uuesti alata! Kui võiksin nii muretult uinuda, vallatult naerda, ning vanaema pika sukavarda najal voki vurina saatel punase kukega aabitsast tähti veerida . . . Võiks otsast alata, võiks elu lõngakera uuesti üles kerida“ . . .

Kilk laulab sooja ahju taga: „Krii, krii, krii . . .“ Uinub laps ja tukub vanaemakene, nähes õilsat und enda muretust lapsepõlvest . . .

2. IV. 32.

Päästja ingel.

Vene kirjanik **Nemirovitsh-Dantshenko.**

Õistel Peterburi tänavail vankus sõdurite saatel salk räbalatesse mässitud inimesi. Tshekaamajas taheti neid „likvideerida“. Sealsete võimumeeste keeles tähendab see: neid ootas surmanuhtlus. Mis oli nende süü? . . . Nad olid pärit endisest burshuide klassist. Sellest oli küllalt.

Sõnakuulelikult kui loomad, kes viiakse tapamajja, vankusid klassikohtu ohvrid oma teed, sõnatult ja osavõtuta. Nende närvid olid lugematutest ülekuulamistest purustatud. Nälg ja hirm ja ööde unetus olid nende viimase vastupanujõu murdnud. Ei neis elanud enam tahet ega viha, lootust ega unistustki. Kuul, mis neid ootas, ei leidnud neis enam palju surmata.

Ükskõikselt silmitsesid nad majade rida. Neid teretasid nii mõnedki aknad, mida nad tundsid, aknad, mille taga oli hukkunud maailm. Nende maailm, mis nüüd oli kadunud.

Külmavärin läbistas neid. Lumi tungis nende saapaaukudest sisse. Ainult vähe inimesi oli sel varajasel tunnil liikumas. Ja kes neid nägi, tõmbus kartlikult kõrvale. Täna tabas saatust seal neid, homme — kes teab keda!

Sõdurite näod olid kivistunud. Neil oli üks kõik, keda nad viisid. Oli antud käsk — nii siis valitses mingisugune kord. Tõsi küll — sõduridki ei tunnud oma elus just õnnelikkust. Juba ammu olid möödunud joo-vastusepäevad. Nüüd kutsus neid teenistus hommikust õhtuni — vangistanised, vangide veod, mahalaskmised, kõik ilma vaheta. Ainult madrus salga eesotsas näis olevat rahul. Tema kandis paremaid riideid kui teised. Tema nahkkuube ümbritses padrunivöö. Mütsi kandis ta kuklasse lükatuna. Juuksetutt rippus tal mütsi alt väljas. Ta lõug oli teravalt ees ja ta käerandmel sädeles kuldkäevõru. Ta nägu oli iseteadev. Nii jõudsid nad Neeva äärde. Tontlikult osutas sild läbi udu. Paled leinasid oma minevikku. Neeva veed veeresid rasketena ja tinastena.

Äkki jooksis üks naine salgale vastu. Vana suvekübar tolgendas tal peas. Üks laps jooksis ta kannul ja püüdis tal käest kinni võtta. Naine langes ühe vanamehe käte vahele, kes salgas sammus. Ah, mees: see oli enam kondihunnik kui mees, kel vana kindrali mantel ümber oli.

„Alekssei, oh, Alekssei, kuhu sind viiakse?“ nuuksus naine.

„Thekaamajja,“ vastas endine kindral ja lõi risti ette. „Ela hästi, Maria, mu kallis. Püha Neitsi kaitsku sind. Hoia meie poega!“

„Mis kurat seal taga jälle on?“ mõirgas madrus. „Pea lõuad, sina!“

„Ainult silmapilk veel!“ pa'us naine. „Üksainus hetk veel!“

„Ei, lõpp seal!“

Madrus lükkas ta eemale.

„Isakene, isakene!“ nuuksus laps.

Meeleheitlikult tõstis naine käed üles.

„Halastage! Tema on süütu. Ta pole midagi kurja teinud! Kohtu-uurija ütles mulle seda . . . teda taheti vabastada . . . kõik on eksitus ja arusaamatus . . .“

„Lõuad!“ kisendas madrus. „Neetud nõid!“ Ta lõi naist jalaga.

Kindral hoigas. Naine langes madruse ette põlvili ja võttis ta põlve ümbert kinni.

„Kas sa lased lahti?!“ kirus madrus ja lükkas teda uuesti. Naine vaarus, kuid pidas kinni. Hetke aega vaatas madrus teda, siis . . . revolver. Tume pauk. Naise keha kukkus lumme.

„Tapa minugi, timukas!“ hüüdis kindral.

„Edasi!“ käsutas madrus.

„Emakene, tõuse,“ nuttis laps; „emakene, nad lahkuvad juba!“

Ta vajutas oma pea surnud ema verisele rinnale.

Püssiparadega sunniti surmamõistetuid edasi minema. Neile tuli teiselt kaldalt paat vastu.

„Seiske!“ kõlas äkki käskiv hüüd.

„Kes seal on?“ küsis madrus hääms-tudes tagasi.

Tumedad kogud tõusid paadist.

„Miilits. Kas sul silmi peas pole?“

Keegi noor, habemetu näoga, mundri-mees astus madruse juurde. Madrus taganes.

„Komissar?“ kogeles ta.

Vastuse asemel kõmatas pauk. Hääletult langes madrus maha. Saatjaskond ei taibanud, mis sündis. Aga kui teisedki tulijad püssid palgesse panid, jooksid nad iga ilma-kaare poole laiali.

„Ruttu paati!“ käskis „komissar“ ruttu. „Iga sekund on kallis.“

„Masha, päästja ingel!“ hõikas üks vabastatutest.

„Ruttu, ruttu,“ rutustas Masha viivitajat kindralit.

„Mina ei või kaasa minna,“ raputas vana mees pead. „Minu naine . . . noh, te nägite ju ise . . . pean minema tema juurde . . .“

Masha võttis ruttu taskust sedeli ja kirjutas sellele mõne sõna. „Siin aadress,“ sosistas ta. „Seal võite ennast varjata.“ Ütles ja läks teiste järele paati. Kindral kadus pimedusse.

Teisel kaldal ootas vana autobusbuss. Põgenenjad langesid päästja ette põlvili ja suudlesid ta kätt. Tema naeris õnnelikult.

„Minge!“ manitses ta. „Koidu ajal peate olema Soome rajal. Seal oodatakse teid. Autos on moona. Jumalaga!“

Mootor hakkas vurisema . . .

Maria Savisha, kes paisteks etendas tshekaa agendi osa, on sel kombel hulga inimesi surmast päästnud ja välismaale toimetanud. Tema päästeaktsioonid olid toredasti organiseeritud. Kui tshekaasärkas kahtlus, pidi temagi põgenema. Praegu elatab ta ennast ühe Euroopa iriig pealinnavene tantsulokaalis kelnerina.

Kurg ja harakas.

Ungari kirjanik J. Kalnoki.

Harakas külastas kord kurge.

„Mis head sa tood, armas sõber?“ küsis kurg.

„Mina ei too midagi, vaid tulen õieti midagi paluma, sellejuures arvestades sinu vana lahkusega.“

„No räägi siis. Kui ma sinu kasuks midagi võin teha, siis teen seda meelsasti.“

„Tulen teatud laste asjus. Tean, et sa oled inimestele laste muretsejaks, mispärast sind kõikjal austatakse ja hästi käitatakse. Sinule ei lasta, sind ei pilluta kividega, keegi ei hävita sinu pesa ja sinu poegadele ei tee ükski inimlaps viga. Sõnaga: sina oled oma ameti pärast kõigist lugupeetud, kuna inimesed mind igal pool, kus aga saavad, kütivad, taga ajavad, kiusavad, hävitavad.“

„See on tõesti paha. Aga mis võin mina sinna parata, armas sõber?“

„Võib olla võid ometi. Olen nimelt mõtelnud, kas sa mind ei võiks sellistel lapseviimistel kaasa võtta. Ma aitaksin sind lapsi kanda, mähkmeid koos hoida, koputaksin sinu käskjalana akendele ja aitaksin ka muidu igas suhtes.“

„Ja mis kasu oleks sinul sellest?“

„See oleks mulle sellepärast hea, et siis omaksin teatud kindluse ja puutumatus. Inimesed näeksid, et minulgi on tähtis amet, ja siis ei teeks mulle enam keegi midagi viga.“

Kurg naeris valjusti.

„Oled sinagi aga suur lollpea, armas harakas. Too lastelugu on ju ometi vaid muinasjutt. Legend, mida jutustatakse väikestele lastele. Mul ei tule uneski meelde inimestele lapsi viia, vaid olen rõõmus, kui suudan ise oma lastele tarvilikul määral muretseda konne ja usse.“

Harakas tegi suured silmad.

„See polegi siis tõsi? Siis on ju kogu su elu ehitatud vaid suurele pettusele!“

„Muidugi. Mina elan mingisuguse legendi põhjal nagu paljud riigipeadki maailmas.“

Harakas raputas pead.

„Hm, hm. Ei mina oleks teadnud arvata, et oled nii autu. Pealegi ei mõjuta see minu palvet. Siis võta mind oma legendisse enese seltsilisena.“

Kurg vastas karedalt:

„See ei lähe, armas sõber — ei!“

„Sellest ei saa mina aru,“ lobises harakas. „Kui sul lastega nii kui nii midagi tegemist ei ole ja nad, niiütelda, sinusse ei puutu, siis on see sulle ju üks kama kõik, kas sa seda eimidagi teed üksipäi või minu seltsis.“

„Üsna nii see asi ei ole,“ ütles kurg tõsiselt. „Kui minu kutse oleks seotud mõne tööga, siis võtaksin enesele meelsasti seltsilise, kes selle töö minu asemel ära teeks. Kuna aga minu kutse seotud on vaid ühe kasuga, siis toimetan seda juba ise ja üksipäi.“

Hoiatus.

Hollandi kirjanik **A. P. Hengeveld.**

Vim Bennerti tagasitulekut Indiast ja Ameerikast olime neljakesi pühitsenud Royalis peene pidusöögiga, ja juhuslikult oli meie jutt selle juures kaldunud meetafüüsikale.

„Inimene, Bennert, näen juba su näost, et sa millegi üle järele mõtled!“ hüüdis dr. Nugtink naerdes ja patsutas maailma-reisijale õlale. „Kas oled, sina kaine äri-mees, läbi elanud mõne „ehtsa“, üleloomu-liku sündmuse?“

Paadimees ise oli enne meie kohalejõudmist üle parda kukkunud ja uppunud. Muidugi olime kõik Vimi ettepanekul raha kokku pannud, et perekond ei hukkuks; aga meile selgus alles hiljem, et meie sõber omalt poolt meile teatamata õigerikkaliku almuse oli ohverdanud.

Bennert jäi hea lonksu ja algas:

„Kuidas mäletate, sõitsin mullu 15. mail Genuasse. Olin mõne päeva varem teele

Stseen Jaan Metsa uuesti algupärasest komöödiast „President Nuiatust“, mida mängitakse praegu „Estonias“ suure eduga.

Vasakul sõõris näidendi autor J. Mets. Vasakult paremale: Jüri Rimmelgas (J. Johanson), kaitse-liitlane (A. Jõgi), kraavilõikaja (R. Lents), Pääru (S. Lipp), Õie, tema tütar (M. Luts), S. Krihvel (A. Üksip), August (J. Akermann).

Vim oli tõsine.

„Jah, Paul, see mul oli tõesti. Tahan teile seda jutustada, kuna ma ei pääse tunde-dest, et meie tookordne seiklus Enkhuizeni ees sellega kuidagi ühenduses seisab . . .“

Meie seiklus Enkhuizeni ees! . . . Toda viletsat ööd ei võinud keegi meist kergesti unustada. Meie sõit Nugtinki mootorpaadis, kui me tolle hirmsa ilmaga vaesed inimesed nende vajuvast paadist olime kinni püüdnud! Pisut aega enne Vimi ärasõitu oli see olnud. Väljaspool sadamat oli keegi tjalk hädamärki annud. Meie sõitsimevaevu sinna ja saime rahulduse, et võisime naise ja neli last tervelt Enkhuizeni maale viia.

sõitnud, soovides näha seda linna ja ta ümbrust lähemalt. Esimesel päeval tegin väljasõidu Santa Margheritasse. Järgmisel päeval lasksin enda viia Righi, kust sõitsin Campo Santosse. Kell neli jõudsin kuulsa Genua kalmistu ette suurele platsile.

Kalmistu laialdastel teedel oli ainult vähe külustajaid ja me võisime takistamatult silmitseda toredaid, siin ja seal võib olla veidi sentimentaalseid kujusid. Üks elusuurune rühm äratas mutähelepanu eriti. Kaks kesk-ealist meest istusid laua ääres, millel seisis liivakell ja väike gloobus. Kolmas tool oli pooleldi lähemale lükatud. Silmanähtavalt ootasid mehed kolmandat. Venda? Sõpra?

Äkki puudutas üks käsi mind õlast. Ma pöördusin kähku — ja vaatasin otsa noorele poisile, kelle näost, pahemast suunurgast kuni üle kõrva, jooksis sügav arm. Mundri järele otsustades oli ta üks itaalia valvureid, kes paari liiri eest võõrastele meelsasti seletust annavad ja neile põnevaid lugusid jutustavad neist mälestusemärkidest. Mina tahtsin talle parajasti ütelda, et ma tema teenistust ei vaja, kui ta näol seisev käskiv ilme mu suu sulges. Sõnad, mida ta rääkis, olid vastandiks sellele, mis ma olin oodanud. Puhtas inglise keeles ütles ta: „Üks koht on veel vaba, sir . . .“ Ühtlasi pöördus ta ja kadus lähemasse kõrvalkäiku.

Hetke aega olin kui halvatud. Mispärast põgenes see poiss pärast oma telegrafistii- lis öeldud sõnu? Ma ruttasin talle järele. Jõudsin kohe kõrvalkäiku, kuid seal polnud kedagi näha. Vaatasin mujalegi. Ei midagi. Ja siis vaatasin kella. Varsti viis, mil vä- ravad lukustatakse.

Värava ees seisis juba valvur ja pomises kärsitult. Kümne liiri avas ometi ta keele- paelad mulle teadete andmiseks. Tunnistan avameelselt, et tundsin veidi ebamugavust, kui temalt kuulsin, et kõik kalmistuvahid olla itaallased ja nende hulgas kedagi ei leiduda, kel oleks silmatorkav arm näol.

Meeltepettus? Seda ütlesin ma enesele jälle. Ja hakkasin seda lõpuks uskumagi.“

Jutustaja peatas. Ma vaatasin ringi ja nägin, et müüdu alati pilkehimuline dr. Nug- tink seekord vaikis. Ta nägu oli tõsine.

Bennert jätkas :

„Järgmisel päeval sõitis mu laev teele. Möödusid nädalad ja kuud. Olin kogunud niipalju muljeid, olin süvenenud nii väga oma tegevusse, et uneski enam ei mäleta- nud Campo Santo seiklust.

Viimase kuu enne tagasitulekut viibisin New-Yorgis, kus elas in Savoy hotellis seits- mendal korral, 11. mail oli mul seal lä- birääkimine kellegi Fergus Cooperiga, „Lexington Chain Storesi esitajaga“. Lõpe- tanud läbirääkimise, otsustasime kolm ma- jakorda allpool seisvas baaris oma äritihen- dust mõne joogiga kinnitada. Ma vajutasin

liftinööbile. Lift näis olevat üleval. Me oota- sime kannatlikult. Pikkamisi pööras indi- kaator osutis. Viisteistkümnes, neljasteist- kümnes . . . , üheksas, kaheksas . . . Uks avanes. Lift oli täis. Liftiboy astus välja.

„Üks koht on veel vaba, sir!“

Nagu järsk, halvav elektrilöökk käis mu südamest läbi. Need sõnad, see hää! Pä- ranisilmil ja tarretult vahitsin ma liftiboyle. See oli noor poiss ja arm jooksis tal pahe- mast suunurgast üle näo kõrva juurde. Mees Campo Santost!

Värisedes haarasin ma Cooperi käevarrest kinni.

„Oodake, silmapilk, inimene, oodake!“

Kogeledes tulid need sõnad mu suust, mis oli kuiv. Hämmastudes silmitses mind Cooper.

„All right, old men! Jäite haigeks! See palavus — rahustuge!“

Ta heitis liftiboy poole käega ja uks läks kinni. Pikkamisi keeras indikaator osutis.

Siis — „Püha taevas, mis on see?!. . .“ — hirmus pragin, vilistav, kriiskav kolin — tume, veerev kõu ja siis pilbastuv kukku- misepauk. All, üsna all . . .

Tund hiljem nägin Cooperit istuvat oma voodi ees. Lifti kaabel oli katkenud. Ainuski seesolija ei olnud eluga pääsenud. Ka liftiboy mitte. Aga nagu ärijuht mulle seletas: iial ei ole neil liftiboyks olnud noormees, kel oleks arm näol olnud.

Meeltepettus? . . . Nugtink, mis sina sellest arvad?“

Pilkehimuline arst viivitas. Siis ütles ta pikkamisi :

„Vim, toda Enkhuizeni paadimeest pole sa küll kunagi näinud?“

Bennert silmitses teda kohkudes :

„Ei — aga ehk sina? . . .“

Kummaline ilme lendas üle Nugtinki näo : „Õieti mitte, Vim . . .“ Ta kõhatas när- viliselt. „Aga . . . ma külastasin pärast toda hirnsat ööd toda perekonda mitu korda. Seinal rippus selle perekonna mehe ja isa suurendatud pilt, noor poiss, kelle näost üle jooksis sügav arm, pahemast suu- nurgast kuni üle kõrva . . .“

Rikkus.

*Kes täidaks veel mu hinge tühja salve,
Mis ükskord kalliskive oli täis.*

*Päevpäevalt aeg seal sala vargal käis,
Ei kohutanud teda hoolas valve.*

Ta asemele kandis sinna falve,

*Mu pähe koondas aegamisi lund,
Mis sealt ei sulata ka vaikne palve.*

*Kuid teadmine ei unu eas mul pikas,
Et elukevadel kord olin rikas.*

Jakob Liiv.

Kes meie järel tulevad.

Saksa kirjanik **Thea von Harbou** romaan,

8

„Sul võib õigus olla, Mut. Kes meist aga teab täpselt, kust ta päike tõuseb?“

„Sa peaksid seda teadma . . . Sestsaadik, kui tulime väikeste, rumalate poistena linna, on su tee olnud sile ja sihikindel, sa pead ainuüksi kõrvalhüpetest hoiduma, siis jõuad hädata ja mureta eesmärgile.“

„Kas sa ei tunne, Mut,“ vastas Dieter Henssen poolvaljult, nagu kartes enese sõnu, „et see on hirmus?“

Mut ei osanud kohe vastata.

„Sa ei ole sellest iialgi kõnelenud,“ ütles ta rõhutult.

„Ei, Mut — ma ei suutnud . . . ma ei oleks seda tänagi teinud, kui sa ise ei oleks sellest juttu teinud. Vaata, kui inimest alatasta lükatakse, ikka ühes suunas, ühel taval, siis harjub ta aegamööda roidunud traaviga ja ei vaata paremale ega pahemale. Kuid kord ärkab ta, tuleb meelemärgusele ja taipab: Suur Jumal, sa oled valeteel, sa kaotad enese, sa põgened enese eest! Olen nii kaugel, Mut. Ja mis on kõige pahem, tean täpselt, et ma tagasi ei saa ega edasi, et lähen tiirus, ikka tiirus, aheldatud tahte külge, mis ei ole minu, mu alla on heitnud, ennekui seda ise märkasin. Ja pean alatasa mõtlema, et see on mu isa, kes sarnaselt mu kallal tegutses.“

„Sa vihkad oma isa!“ ütles Mut.

„Ei, ei, Mut, ma ei vihka teda . . . Ta mõtles hästi, ta tahtis mind võitlusest säästa, mis on kõikide saatus, kes algavad oma elu . . . Kuid, Mut, hirmus on, kui teine inimene etendab sinu saatust! See võib ju hea olla, võimalik . . . Kui see aga halvasti lõpeb, on see hullem kui tapmine! See on . . . mul on selleks inetu sõna . . . kuritegu sündimatu elu vastu . . .“

Mut vaikis.

Nad istusid kõrvuti igivana tamme all, millesse välg vist küll juba sada korda sisse oli löönud. Sellest olid tal mustad armid. Mäeveerul, väsinud sügisrohus, seisid mõned kased, mis õhtupäikeses näisid nõiutud muinaslooprintsessidena. Neil olid peened, saledad, valged tüved ja kuldsed ladvad, mis särasid päikeses, ja nad seisid omas toreduses nii raskemeelselt, kuna ükski neid ei lunastanud, ja sosistasid sõnu, mida ükski kõrv ei mõistnud.

Näis, et igivana tammepuu ja õrnad noored kased üksteist armastasid, sest tuul

jooksis nende vahel edasi ja tagasi nagu truu käskjalg; siis kohises tamm tugevamini ja kuldsed muinasloolised kroonid kummardusid ta ees.

Päike seisis hõõgavana kõige kaugema läänepoolse künka kohal.

Lunastajakiriku kellatornist hakkasid õhtukellad helisema.

Nad tervitasid tulevat pühapäeva täite akkordidega.

„Kas sa ei usu, Dieter,“ algas Mut Hollander uuesti, „et see sulle ja su isale oleks parem, kui läheksid ta juure ja talle ütleksid, mis mure sul on?“

„Olen seda tihti teha kavatsenud. Kuid kui seisaksin ta ees ja seletaksin talle: ma ei või vaimulikuks hakata . . . ta ei usuks mind. Ta kohtleks mind haige lapsena, kelle vastu peab helde olema, kuni palavik kaob. Ja ta katsuks mu meelt muuta: sarnaseid kriise tegevat igatüks läbi, kes

Skulptor F. Sannamehe teos, Tartu linnapea K. Luik'i portree, mis on väljapandud „Eesti Kunsinike Rühma“ kevadisel kunsiinäitusel.

seisab tõe värava ees; kui ta sellest läbi on sammunud, olevat kõik mööda. . . ja ta ütleks seda maheda üleolevusega, mille vastu ei ole relvu. . . Kui ta aga siiski mõistaks, et mul on tōsi taga ja kui ta mult küsiks: „Jah, milleks tahad siis hakata?“ . . . siis ei võiks ma vastata, Mut!“

„Kas sa ei tea seda?“

„Ei. . .“

„Siis muidugi. . .“ ütles Mut ja langetas pea.

„Või õigemini jah, ma tean seda,“ õiendas Dieter ja imelik naeratus läks üle ta näo. Ta haaras kätega põlvede ümbert kinni ja vahtis kaugusesse, ebatõelisele maale. „Kuid sel ei ole nime ja see ei ole kutse. . . see on õigupoolest ainult unenägu, nii ilus on see. . . Tahaksin lennata, Mut — jah, tahaksin lennata! Ikka päikese poole, mu ees päev ja mü taga õõ. . . tahaksin nii kõrgel maa kohal heljuda, et kõik inetus näiks varjuna ta ilusas, kirjus, elavas vaibas, ainult peen värv kunstiväärises vaibas, kus sammuvad inimesed. . . Kõik toonid, mis panevad õhu rõkkama oma jõuga, kõik allikad ja sügavuse jõed, mis elu on äratanud, mägede tuli ja nende igavene lumi, lõolaul ja hirve armukarjatus ja lilled, millest voolab lõhn. . . ja kõige imelisem kõigest, ime, mis kõik ühte sulatab, mis maakeral on eluandvat ja surmavat: inimese südamelõök. . . see kõik oleks minu omandus, millega talitaksin oma tahte järele, millest vormiksin ilu, mille ees inimesed põlvitaksid õnnepisarais — oleks rikkus, mis on otsatu ja mida ma raiskaks nagu päike oma valgust raiskab ja taevas oma kastet — heldelt ja õnnestavalt. . . Siis hoiaksin elu nagu kuldvaagnat, mille iga tilk on õndsus ja iga hingetõmme oleks tänapalve selle eest, et elan, et olen. . . Jah, Mut, nii ilusasti unistan ma! . . . Ja nüüd naera mind välja!“

„Dieter,“ ütles Mut Hollander ettevaatlikult ja aukartlikult, „sa oled ju luuletaja. . .“

Päike oli loojunud; kellahelin oli väikunud. Heinamaadel kerkis udu. Küngaste kohal läänes seisis hele, rahulik täht.

Dieter Henssen surus näo vastu jahedat maapinda, Mut aga oli, nagu tegi lapsena, käsivarred põlville toetanud ja lõua kätele pannud ning juurdles raskeis mõtteis.

Ta kulumude vahel seisis terav korts.

„Dieter,“ ütles ta sõbrale näkku vaatamata, „sa pead oma elu üle selgusele jõudma. Nüüd mässid end niivõrd valedesse, et lõpuks lämbud. Kuid sa pead ka teadma, mis sa peale hakkad, kui oled vaba. Kaalu asja

hästi, Dieter. . . On halb nalgida, sa võid seda uskuda. — Kindel katus pea kohal ja soe tuba ei ole üleliigsed asjad. Sul on nad alati olnud ja sa ei tea, kui palju häid mõtteid hukub nendeta. Ja kutse, mille su isa on valinud, vajab, nagu näib mulle, inimest, kes oskab kinkida ja raisata. Kas sa ei arva, et see kutse siiski sulle annab õne?“

„See ei ole kutse, vaid leib,“ ütles Dieter ja lasi suunurgad kibedas põlguses langeda. „Leivateenistuses ei ole ükski õndsaks saanud.“

Ta istus maha ja pani käed ümber põlvede.

„Mut,“ jatkas ta rahulikult, „õnn on iseloomu omadus. On õnnelikke inimesi nagu on heldeid, karskeid, ausaid inimesi; inimene võib saada õnnetuks nagu saab pahaks — ülekohtust. Mõnikord mõjuvad mõlemad tegurid kaasa.“

Mut Hollander hingas sügavasti. Nüüd oli ta otsus kindel.

„Dieter, tean inimest, kes võib sind aidata ja kes seda kindlasti teeb.“

„Keda sa arvad?“

„Ema.“

Oli imelik, et Dieter Henssen silmapilkugi oma emale ei mõelnud. Vaid selle hea sõna juures nägi ta selgesti, Marlen Hollanderi, naist soojade silmade ja lahke suuga ja rahuliste, tugevate kätega.

Kuid ta nägi teda ka nagu oli näinud teda viimane kord, Dorpi talus, kui ta kaevu juure läks vett tooma ja vallandatud teenija talle inetu sõimusõna näkku paiskas, ilma et ta end kaitses.

Sellepärast vaikis ta.

Sest Mut Hollander ei teadnud, kus ta ema elas.

Ta ei olnud kordki Lubiinis olnud sestsaadik, kui elas linnas. Ema oli talle koju tuleku ära keelanud. Ja ise ta teda ei olnud kutsunud. Kord oli Marlen linnas käinud, ta õnnistamise päeval. See oli kolm aastat tagasi.

„Sa ei usu mind, kuna sa ema ei tunne,“ ütles Mut, kes ei haavunud, vaid täis rahu ja lootust oli. „Ema teab alati teed, kui kõik teed näivad kadunud. Ta annab sullegi nõu, selle peale võid kindel olla.“

„Jah, võimalik — kuid sa tunned ehk, Mut, et ma ei või tema juure minna ja talt küsida, mis tegema pean ja kolm maja eemal elab mu isa.“

„Ma lähen tema juure,“ ütles Mut otsustavalt ja tõsis.

„Ära tee seda, Mut — ta on ära keelanud. . . .“

„Kui ta kuuleb, miks tulen, andestab ta.“
„Ära tee seda, Mut — palun sind!“
Mut vaatas sõbrale näkku. See pööras silmad ära.

„Miks mitte, Dieter? . . . Tahan teada, miks!“

Dieter Henssen vaikis.

„Sa tead midagi, mis ma ei tea . . . mis see on?“

„Mut, palun sind, ära küsi, ma ei või midagi öelda.“

Nii paha sõnum siis! mõtles Mut. Ja küsis kaeblikult: „On ta haige?“

„Ei . . . ära mine Lubiini, Mut. See on teile mõlemile õnnetus.“

„Nüüd lähen sinna“, ütles Mut Hollander. Dieter Henssen vaikis. Nad sammusid tummalt ja kiirelt koju.

Teised sõid õhtusööki, kui mõlemad sõbrad kuumade nägudega ja hingetult söögittappa astusid.

Doktor Mattenberg pidas ebatargaks audentega noori inimesi, nagu ise rõhutas, teiste juuresolekul noomida. Ta oli siis eriliselt viisakas.

„Peame vabandust paluma, et juba peaaegu valmis oleme söömisega,“ ütles ta, kuna ta abikaasa ja tütar laudlinale vahtisid. „Et meile ei teatatud, kuhu lähete, ei teadnud meie kahjuks, millal saksu tagasi oodata tohime.“

Dieter Henssen läks tumepunaseks ja kui ta istet võttis ja kahvli tõstis, klirises see taldrekul.

Mut Hollander oli sõjakam.

„Meie peame vabandust paluma,“ konstateeris ta. „Olime Nunnamäel ja vaatasime päikese loojaminekut.“

„Nii, Nunnamäel?“ küsis preili Helene kerge naeratusega ja pühkis käega leivaraasu eemale. Ta valgete sõrmede küljes sädelesid sõrmused. „See oli vist ilus jalutuskäik, kuna noorhärрад nii kauaks jäid?“

„Jah, imeilus,“ vastas Mut ja vaatas tüdrukule oma käsitavalt kindla pilguga naeratavasse näkku.

See pööras silmad ära.

Siis ei kõnelenud enam keegi.

Piinlik vaikus.

Lühida tervitusega eemaldusid sõbrad ja läksid oma tupp.

Mut süütas lambi.

Dieter Henssen astus akna ette ja sirutas käsivarsi.

„Issand Jumal,“ pomises ta. „See on sinu maailm! See on maailm!“

„Mine magama,“ ütles Mut Hollander.

Kuid mõlemad ei saanud magada.

Jüri Ahven,
„Romaani“ esimene tellija ja 10 aastat
„Romaani“ lugeja.

17.

Kiirelt ja ühtlaselt sammudes oli linnast Lubiini viis tundi.

Mutil aga oli aega. Ta sõi teel veidi leiba, sest oli parajasti lõunaaeg ja ta ei tahtnud ema oma isuga ehmatada.

Ta kuulis hästituntud kellahelinat, kuid ei näinud veel kirikut.

Peenelt ja tumedalt kerkis vana mänd helesinise sügistaeva poole kesk pruuni nõmme.

Siis hakkas künka tagant kullatud kukk kirikutornis paistma ja keerles rahutult siia ja sinna. Ta oli tark, vana härra ja haistis selge päeva süütuse taga vihma ja tormi.

Nüüd peatus Mut Hollander samal kohal, kus aastate eest oli peatunud Marlen, ta ema, kui silmas majakest nõmmel, tuld ja meest, kes seda kohendas.

Tookord oli ta hääles õnn kostnud.

Mut aga seisis, pühkis käega üle otsaese ja silmade ja uskus, et näeb und või et ta on eksinud.

Sest ta ei näinud isa majakest.

Väike maja nõmmel oli kadunud.

Kadunud oli ka lattaed, mida ta ehitada oli aidanud. Kadunud oli aed ja väike põld.

Ja isa haud.

Kus ta lapsena oli istunud ja unistanud ja nälginud, lebas lai, võõras väli pruuni kamaraga.

Võõras sulane juhtis atra.

Läbi selge, jaheda õhu kostis hele hüüd, millega ta hobuseid õhutas.

Üks hobuseid-hirnus kärsitult. Sest kodus tallis ootas varss.

Ja kui sulane tõstis tugevate rusikatega adra, et alata uut vagu, välkus päike raual.

Rikaste talude punaste katuste kohal tõusis õrn, sinine suits ja rahulik vaikus valitseis külas.

Jah, see oli siiski Lubiin.

Ta tundis õpetajamaja kõrge katuse ja pärna ära, mis laiutas kiriku ees vägevaid, sügiskollaseid oksid.

Hübneri talu oli saanud teise korra juure ja Matthes Broderseni juures oli välk sisse lõõnud.

Muidu oli kõik nagu enne.

Ta oleks võinud arvata, et on üheksa päeva ja mitte üheksa aastat võõrsil olnud, nii tuttav, nii armas ja huyitav oli kõik.

Kuid ta lapsepõlve kodukülas töötas ader.

Ta pidi mõtlema sõbrale ja kuidas see teda oli hoiatanud mitte Lubiini minna, kuna see olevat õnnetus talle ja emale...

Suur jumal — ema?!

Hirn ja kartus valdasid teda. Ta jooksis maanteed mööda edasi nagu võiks veel viimase silmapilgul vana kodukoha viimase tuttava kinni püüda.

Kuid seal ei olnud ainustki tuntud kivi või piirimärki.

Võõras sulane pööris pea, kui Mut Hollander teda hüüatas häälega, milles kostis õudus vastuse üle.

„Kellele kuulub põld?“

„Klaus Dorpile,“ ütles kündja ja vaatles noormeest siniste, muretute silmadega.

Ei, ta ei tundnud teda.

Mut Hollander surus rusikad vastu pead.

See inimene, kes teda lapsena vilkama oli õpetanud, kes talle viienda käsu tõttu oli olnud vastumeelne — sellele kuulus maa, kuhu oli maetud ta isa.

„Siin seisis kord maja,“ jatkas ta meeleheitliliselt, „ja siin oli aed... ja haud.“

„Nii,“ ütles noor poiss ükskõikselt. „See on võimalik, kuid ma ei tea sellest midagi. Sellest peab palju aega möödunud olema.“

„Mis ajast saadik oled külas?“

„Varsti viis aastat,“ vastas sulane.

„Ja sa ei tea ka midagi naisest, kes viimati elas selles väikeses majas?“

„Ma ei tea midagi.“

Mut Hollander tundis, kuidas ta kõri kuivas.

„Tuleta meele,“ jatkas ta. „Ta peab olema külas, tean seda kindlasti. Ta on suur, pruunide silmadega naine ja võõrsilt, väga kaugelt maalt tulnud...“

Sulane sai tähelepanelikuks.

„Nii,“ ütles ta, „kas teda arvad? Tugev, ilus naine paksude, pruunide palmikutega timber pea?“

Mut Hollander ei teadnud, kas vastata „jah“ või „ei“. Kuid tal oli tunne, et peaks sulasele ta sõnade eest näkku lööma.

„Jah, tunnen teda, ta on meie talus,“ ütles kündja.

„Kus?“

„Dorpi talus.“

Mut Hollander vahtis talle kardetavalt silmil otsa.

„Dorpi talus... see... see ei ole võimalik...“

„See on nii.“

„Mis teeb ta Dorpi talus?“

„Mis ta teeb? Mängib teenijat ja on perenaine. Ta valitseb kõikide üle alates peremehega ja lõpetades õuekoeraga. Klaus Dorp on ta täielikult tasku pistnud. See oskab seda, seda peab kadeduski möönma. Kõik läheb laituseti. Ja kui ta meie eest hästi hoolitseb — ja seda ta teeb — mis läheb minusugusele korda, kus ta kamber on?“

Mut Hollander ei mõistnud. Ta ei suutnud mõelda, et too inimene ta ees kõneles ta emast... ta emast...

Ta istus maantee äärde maha ja vahtis enese ette.

Kündja tõstis adraotsa pruunide kätega, hobused hakkasid vedama ja kohev, terve maapind lõhkes lõhnavaiks vagudeks.

Kündja hakkas vilistama, lihtsat, õrna laulu.

Tal ei olnud muresid ja oli armunud nooresse teenijasse; see nägi ainult teda ja jooksis minema, kui teda silmas. Seda aga pidas sulane õnnelikuks tähiseks ja ei suutnud mõista, et keegi võis nii kivilinenud ja kustunud välja näha sel päikesepaistelisel, lõbusal maakeral kui too võõras seal.

Ta katkestas laulu ja kurjustas hobustega, kuid ta hääles oli naer. Ja siis alustas ta uuesti väikest, rõõmsat laulu.

Mut Hollander peitis näo kä'esse.

See oli ta kojutulek.

Mõistatus, millest ta ei teadnud, mis oli pahem: ta saladus või ta lahendus.

Ta liikmed olid nagu murtud. Tõmbilt ja laisalt hiilisid mõtted ta hõõguva otsaesise taga.

Issand Jumal, mõtles ta... Issand Jumal taevas... suur Jumal taevas...

Miks oli ema sellest vaikinud? Miks ei tohtinud ta neil aastatel koju tulla? Miks... miks...?

Talle meelestus, mis ta siia oli toonud

ja ta mõtles, et peab ema otsima minema.

Raskelt tõusis ta ja läks rippuvate käsi-
vartega edasi.

Vaatas vaevalt üles, kui kolitas inimest.

See oli vana mees karvase, halli koeraga,
kes poolvaljult ja mõnusaloomaga juttu
ajab.

Muti kõrvus kostis ta häält tuttaval, ta
vaatas üles ja seisis Andres Spanke vastu.

See oli väga vananenud ja ta kavalad
silmad olid muutunud lühinägelisteks. Kuid
ta märkas, et noor poiss ta ees sammus peat-
as ja seisatas, kuna arvas, et teine tahab
aja või tee järele küsida.

Ta noogutas sõbralikult, kuid ei tundnud
teda ära.

„Tere,“ teretas Mut Hollander ja kum-
mardus tumestunud silmadega koera poole.
Kuid see ei olnud vana Tiiras. Ta urises
ja näitas hambaid.

Sest ta pidas oma ametit aus.

„Tere,“ vastas Andres Spanke. „Kas pead
suu, rumal loom... Kuhu lähele sellise
ilusa ilmaga, noorherra?“

„Andres,“ küsis Mut Hollander ja sõnad
tulid vaevaga ta suust, „kas sa mind enam
ei tunne?“

Kuid ta ei jätnud vanamehele aega vas-
tamiseks.

Ta lõi käed oma näo ette ja jooksis mi-
nema, jooksis nagu tagaetu läbi pühapäi-
selt puhta külatänava, möödus vanast kooli-
majast ja õpetajamajast, jooksis kuni Dorpi
taluni, kuhu ta siinamaani jalaga sisse ei
olnud astunud.

Ta seisatas pärani avatud, pruuniks vär-
vitud väraval ja hoidis sambast kinni, sest
südalöök mattis hingamise ja ta kõrvus ko-
hises veri, ta ei kuulnud iseenese samme.

Ta vaatas ringi silmadega, mida teritas
vaen ja hirm.

Õues ei olnud ainustki inimest.

Lai õu oma uhkete hallide ja küünidega
tõmberringi näis surnud.

Iga uks oli suletud. Iga tööriist seisis
omal kohal.

Vali kord ja puhtus valitses rikkas talus.

Mut mõtles: kus on sarnane puhtus, peab
ka ema olema.

Ja kui sel silmapilgul majauks liikus,
elmus ta ägedasti, sest uskus, et ema nüüd
välja tuleb ja ta ei teadnud, mis talle öelda,
kui seisaks nii äkki temaga vastamisi.

Kuid see ei olnud ema.

See oli sale, kena, õitsev olevus, üks
laps neis õrnades aastates, mis tütarlaste
silmad muutuvad sügavaiks ja huuled pu-

naseiks, mil nad naeratavad ja nutavad ja
ei tea mispärast.

Ta kandis käes nõu ja sammus üle he-
leda õue kaevu juure, kus hakkas kanadele
ja tuvidele toitu välja panema.

Need tulid kaagutades, usinad, kollased
kanad ja mustad itaallased tulipunaste har-
jadega ja ilusad, valged ja sinihallid tuvid
lendlesid ümber tütarlapse, istusid ta õlga-
dele ja hoidsid tiibu lehvitates toidunõu
äärest kinni.

Vaikse ja naiseliku liigutusega puistas
see sädelevaid teri ja vaatas, kuidas ta
soosikud neid nokkisid.

Tütarlapse välimus oli imekena.

Ja Mut, kes nõjatuse väravas ja tema
poole vaatas, hoidis hinge tagasi ja ei jul-
genud end siigutada.

Kuid tütarlaps silmas teda siiski. Kui ta
ringi pööris, et jälle majja minna, nägi ta
võõrast väravas; kuid ta ei ehmunud ega
imestanud. Ta seisatus va vaatas talle lah-
kete ja lapselikkude silmadega otsa.

Siis tuli ta tema juure ja kõnetas teda.

„Olen Friede Dorp,“ ütles ta ebateadliku
väarikusega. „Kas tulete meie juure?“

„Otsin oma ema,“ vastas Mut karedalt
ja langetas pilgu.

Tütarlaps naeratas veidi, kuna ei tead-
nud, kes oli ta ema. Kuid äkki läks soe,
sügav puna üle ta näo.

„Kas olete ehk Mut Hollander?“ küsis
ta õhinal ja lootusrikkalt.

Mut noogutas lühidalt.

„Siis peame üksteisele sina ütlemä,“ ar-
vas tütarlaps ja haaras poisi käe, mille see
viivitades ja vastu tahtmist ta pihku jättis.
„Siis oled ju peaaegu mu vend ja mina
sinu õde! Kas tulid selleks, et meie juure
jääda?“

„Ei, otsin ema. Ja pean jälle lahkuma.“

„Kahju,“ ütles tütarlaps ja vaatas talle
ikka veel näkku. „Tule, ma viin su ema
juure. Armastan su ema peaaegu nagu ar-
mast Jumalat ja kui tohiksin, armastaksin
teda ehk veel rohkem. Sa lubad seda ometi,
eks?“

Mut ei vastanud. Ta vabastas oma käe
väriseva ägedusega ja sammus tummalt ja
langetatud peaga oma juhi kõrval. Talle
meelestus, et see oli Klaus Dorpi tütar.

Sellepärast pahandas ta tütarlapse üle.

Kuid see ei märganud, mis ta hinges võit-
les ja kaunatas; ta arvas, et Mut on ainult
arg või et tal on mingi mure, mida tahab
emale avaldada. Ja seda mõistis ta hästi ja
hoidus küsimast. (Järgneb.)

Tõtt ja nalja.

Tänapäeva naised.

Mees: „See ballikleit on võimatu. Särk on ju läbi näha!

Naine: „Aga, Juhan, see on ainult nüüd. Ballil ma ju särki selga ei võtagi.“

Raadio.

Räägiti raadiost ja tema lainte ulatavusest.

Asjatundja seletas:

„Kõik raadio lained jooksevad silmapilk kogu eest-rist läbi. Aga eetriski leidub laintemurdjaid. Nii ei võta näiteks kuu mingisugust lainet vastu, vaid saadab nad otsekohe tagasi.“

Tähendas keegi:

„See pole kuu poolt sugugi ülekohtus, kui see, mis temale saadetakse, umbes selline on kui meie eilne eeskava ringhäälingus!“

Tütarlaste gümnaasiumis.

„Noh, mis oli selle naise nimi, kelle pärast algas Troja sõda?

Ükski õpilane ei tõsta sõrme.

Õpetajanna (ühele õpilasele): „Aga sina peaksid seda ju omelt teadma! Temal oli ju sama nimi kui sinul. Nii siis: mis oli ta nimi?“

Õpilane (kartlikult): „Kapsaleht.“

Mää!

Keegi lord soovis tutvuda kirjanik Ben Jonsoniga ja palus ta enese juurde. Jonson tuli, aga uksehoidja ei lasknud teda ta viletsate riiete pärast uksest sisse. Tekkis äge vaidlus.

Viimaks juhtus lord sinna. Kui ta oli tüli põhjuse teada saanud, ütles ta:

„Teie olete Jonson? Näete välja, nagu ei oskaks teie lambale „määgi!“ ütelda!“

„Mää!“ hüüdis Jonson ja vaatas lordile tarretult näkku.

Koolis.

„Teie olete kakskümmedneli eesli!“ kirus õpetaja „Kakskümmendviisi!“ hüüdis Ants vahele.

Õpetaja kihutab ta klassist välja ja kordab: „Teie olete kakskümmend neli eesli!“

„Nüüd midugi,“ naeris Peeter.

„Ah!“ unistab noormees, „kas olete kord juba imetlenud preili Lilli toredaid hambaid. Need on kui pärlid nii ilusad.“

„Jah, need on ta ka minult saanud!“

„Aa — teie olete siis preili Lilli isa?“

„Ei — tema hambaarst!“

„Kui kuus poissi lähevad merekaldale ja kolmele neist on isa suplemise ära keelanud, mitu poissi läheb siis vette?“

„Kuus, härra õpetaja!“

„Eevi ja Eerik istuvad ooperis.

Antakse „Tannhäuser“, kolmas akt tõuseb. Tannhäuser variseb Elisabeti laudsi ees kokku. Eevi nuuksub, Eerik lohutab:

„Ära nuta, Eevi, õieti õnnelikuks nad ei oleks saanudki!“

Pinterling.

Pinterling ja Mops vestlevad mitmest asjast.

Äkki ütleb Mops:

„Mul on alati kahju, et ma pole õppinud võõraid keeli. Nüüd puuduvad nad mul.“

„Minul mitte,“ ütleb Pinterling. „Sest mis kasu mul neist oleks. Minu naine ei lase mul omelt suudki avada.“

Pinterling külastab tuttavat, kes suure riidekaupluse omanik on, ja näeb, kuidas kirjakandja kaupmehele parajasti hulga kirju letile laob. Osavõitlikult küsib Pinterling:

„Kas teil siis niipalju võlgasid on?“

Pinterling viibib Mopsi juures külalisena.

Pinterling sööb ja sööb. Tund aega.

Äkki ütleb proua Mops:

„Pinterling, teie olete otse minu mehe vastand. Minu mees sööb väga vähe. Teie aga sööte päris korralikult. On teil siis alati nii suur isu?“

„See pole veel midagi,“ vastab Pinterling. „Peaksite nägema, kui mulle midagi head ette antakse, siis võin ma süüa ikka veel.“

Pomm, Pinterlingi endine peremees, kohtab Pinterlingi tänaval. Peafab teda.

„Hea, et teid kohtan, Pinterling, Teie olete ju tark mees. Ma lähen nootari juurde testamenti tegema. Tahan ka oma teenijaile midagi pärandada. Ütelge mulle, Pinterling, kuidas võin seda teha?“

Pinterling ei mõtiskle kaua, vaid vastab:

„Laske kirjutada nii: Iga teenija, kes minu juures kümme aastat on teeninud, saab kohe peale minu surma 10.000 senti.“

„Lubage, see ei lähe, Pinterling, seda ei või ma teha oma laste pärast. Pean mõtlema neile.“

„Pole viga,“ vastas Pinterling, „tehke seda rahulikult, sest üle kolme kuu keegi teid ju omelt ei teeni!“

Küsimused ja vastused.

Mis on reis?

Pisut kallid lõbu ise oma kodumaa ilu tundma õppida.

Mis on laps?

Olend, mis kaasirimestele fihti näitab, kui vähe kasvatusealenti ta vanematel on.

Mis on kuurort?

Nimi, mis lubab 50 protsenti tõsta korterite, toidu ja jookide hindu.

Mis on ämm?

Täitsa maine leiutus, kuna teda paradüüsis veel ei tuntud.

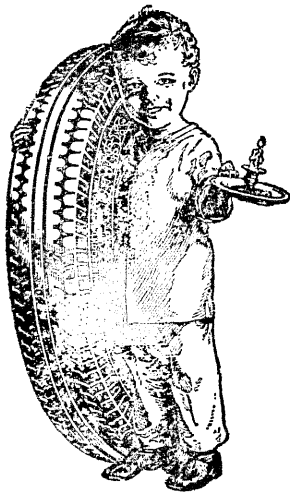
Mis on külastus?

Sündmus, mis valmistab kaks korda rõõmu — tules ja minnes.

Mis on teenija tüdruk?

Tulles lootus, minnes kergendus.

Maailmakuulsad autokummid

Time To Re-tire
GET A FISK!
TRADE MARK REG. U.S. PAT. OFF.

FISK

Suur kilomeetrite arv,
põrutuseta ja libise-
miskartuseta sõit, mi-
da võimaldab eriline

Air-Flight

(õhulsõit)

ehitusviis.

FISK-KUMMIDE PEAEKSPEDITSIOON

TALLINN, Vene t. Nr. 13.

Telefon 437-18.

„ROMAAN”

pakub oma aastakäikude näol määratud
lugemisvara — romaane, jutustusi, novelle
ja luulet, mis pärit häält ja loetavalt kirja-
nikkelt, väärtuslikus ja rahvusvahelises
valikus.

Endiste aastakäikude hinnad:

Tugevas poolnahkköites: Kõitmata:

Aastakäik	1922 a.	Kr. 7.—	Kr. 5.—
”	1923 a.	9.—	7.—
”	1924 a.	9.50	7.50
”	1925 a.	9.50	7.50
”	1926 a.	9.50	7.50
”	1927 a.	9.50	7.50
”	1928 a.	9.50	7.50
”	1929 a.	9.50	7.50
”	1930 a.	9.50	7.50
”	1931 a.	9.50	7.50

Müügil suuremates raamatu-
kauplustes.

Kus neid pole — tellige otse talitusest,
Tallinnas, Vene tän. 13,

Telefon 437-18,

kust teile raamatud kätte saadetakse ilma
iga lisamaksuta.

Ajakiri „ROMAAN“ ei vanane.

Ta on tunnustatud uus tüüp Eesti ajakirjade hulgas.

Iga number on põlise väärtusega.

Tema sisaldab alati terveni kaks järgnevat romaani, mis algusest lõpuni köidavad lugejat põnevusega, rikkalik valik sisukaid jutte tuntud kirjanikelt, ja hulk huvitavaid ajakohaseid pilte.

Seejuures on ta hind vastuvõetav igaühele;

12 kuud (24 nr. nr.)	Kr. 7.50
9 „ (18 „ „)	„ 6.—
6 „ (12 „ „)	„ 4.—
3 „ (6 „ „)	„ 2.—
2 „ (4 „ „)	„ 1.50
1 „ (2 „ „)	„ —.80
Üksiknumber	„ —.40

Tellida võib „ROMAAN“i ilma igasuguse lisamaksuta igast vabariigi postkontorist.

Raamatukogud,

täiendage oma raamatukogu. Ei ole sisurikkamat, väärtuslikumat, odavamamat ja nägusamat raamatut, kui pildiajakiri „ROMAAN“.

Endiste aastakäikude hinnad avaldatud 3-dal kaaneküljel.

Talituse aadress:

Tallinn, Vene tän. 13. Telefon 437-18.

Väljaandja:

Kirjastusosahisus

„A R E N G“